

Opinnäytetyö (YAMK)

Kulttuuriala, Kulttuurihyvinvointi

2024

Johanna Seppä

Opin uuden tavan katsoa taidetta, tai muutakin asiaa

– Wäinö Senior -toiminnan kehittäminen
ikäntyville museoasiakkaille

Opinnäytetyö (YAMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kulttuuriala, Kulttuurihyvinvointi

2024 | 75 sivua

Johanna Seppä

Opin uuden tavan katsoa taidetta, tai muutakin asiaa

– Wäinö Senior -toiminnan kehittäminen ikääntyville museoasiakkaille

Tässä kehittämistyössä luotiin Wäinö Senior -toimintamuoto Turun kaupungin taidemuseo WAMin käyttöön. Kehittämisessä oli mukana yhdeksästä yli 65-vuotiaasta koostunut pilottiryhmä, joka kokoontui viisi kertaa tammi-helmikuussa 2024. Ryhmä sekä testasi konseptia että osallistui sen kehittämiseen. Konsepti otetaan käyttöön uudistuvassa museossa sen avautuessa peruskorjauksen jälkeen vuonna 2026. Sitä ennen konseptia kehitetään edelleen ja testataan.

Kehittämistyön tavoitteena oli tuoda Wäinö Aaltosen (1894–1966) tarina tutuksi erityisesti ikääntyville. Tavoitteena oli myös parantaa Wäinö Aaltosen taide- ja arkistokokoelman saavutettavuutta ja lisätä museon ikääntyville suunnattuja palveluita. Ennen kaikkea tavoitteena oli mahdollistaa merkityksellisiä kokemuksia ja kohtaamisia – niin taiteen, tarinoiden kuin ihmistenkin kanssa. Lisäksi haluttiin selvittää, minkälaisia merkityksiä kohderyhmä antaa toimintaan osallistumiselle ja miten tämä linkittyy luovaan ikääntymiseen.

Osallistujien kokemuksista kerättiin tietoa havainnoinnin ja haastattelujen keinoin, ja aineistoa analysoitiin suhteessa Emily Bradfieldin luovan ikääntymisen käsitekehitykseen. Aineiston perusteella voitiin todeta, että Wäinö Senior -toiminta on ollut osallistujille merkityksellistä ja että niin itse konsepti kuin Wäinö Aaltosen taide ja tarinakin soveltuvat erinomaisesti luovan ikääntymisen tukemiseen.

Asiasanat: museot, yleisötyö, yhteiskehittäminen, kulttuurihyvinvointi, luova ikääntyminen

Master's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Arts and Culture, Creative Wellbeing

2024 | 75 pages

Johanna Seppä

I learned a new way to look at art, or something else

– Developing Wäinö Senior program for ageing museum visitors

This thesis is about creating Wäinö Senior concept for WAM Turku City Art Museum. There was a pilot group of nine seniors who took part in the project and had five meetings in January and February 2024. The group was both testing and co-developing the concept. The concept will be launched at the renewed museum when it opens after complete renovation in 2026. Before that, the concept will be further developed and tested.

The aim of this thesis was to make seniors familiar with the story of artist Wäinö Aaltonen (1894–1966). The aim was also to improve accessibility of the art and archive collection of Wäinö Aaltonen, and to develop the museum's services for seniors. Above all, the aim was to enable meaningful experiences and meetings – with art, stories and people. In addition, the aim was to find out what participating in the activity meant for the pilot group, and how the Wäinö Senior concept links to creative ageing.

The data for measuring the experiences of the participants consisted of observation notes and interviews. The data was analyzed in the conceptual framework of creative ageing, created by Emily Bradfield. Based on the data it can be estimated that the activity has been meaningful to the participants, and that both the Wäinö Senior concept as well as the art and story of Wäinö Aaltonen are very well suited to support creative ageing.

Keywords: museums, audience engagement, co-creation, creative wellbeing, creative ageing

Sisältö

1 Johdanto	6
1.1 Kehittämistyön taustaa	6
1.2 Kehittämistyön tavoitteet ja keskeiset lähteet	8
2 Huolidiskurssista luovaan ikääntymiseen	9
2.1 Pitkäikäisyyden vallankumous	9
2.2 Kulttuurihyvinvointi ja luova ikääntyminen	10
3 Museoiden yleisötyö	12
3.1 Museot ja muuttuva suhde yleisöön	12
3.2 Yleisötyö Turun museokeskuksessa ja WAMissa	13
3.3 Ikääntyville suunnattu yleisötyö museoissa	15
4 Kehittämistyön menetelmät	17
4.1 Yhteiskehittäminen ja jaettu asiantuntijuus	17
4.2 Tutkimuksellinen ote	19
4.3 Aineiston kerääminen ja analysointi	19
4.4 Eettisyys	21
5 Wäinö Senior -toiminnan toteutus ja havaintoja kokoontumisista	23
5.1 Kokoontumisten aikataulu ja ryhmän kokoonpano	23
5.2 Ensimmäinen kokoontuminen: Johdatus kurssiin ja taiteilijan tarinaan	24
5.3 Toinen kokoontuminen: Lapsuuskuvia ja kirjeitä läheisille	26
5.4 Kolmas kokoontuminen: Koti-ikävä ja puutarhamuistoja	29
5.5 Neljäs kokoontuminen: Värejä ja mielenmaisemia	31
5.6 Viides kokoontuminen: Kirjailijaystäviä ja hetkiä ateljeessa	34
6 Haastatteluaineiston tarkastelua kahdella tapaa	38
6.1 Monipuoliset menetelmät syvensivät taiteilijan tarinaa	38
6.2 Wäinö Senior -toiminta ja luova ikääntyminen	42
6.2.1 Osallistuminen	42
6.2.2 Yhteys	44

6.2.3 Kukoistus	47
7 Lopuksi	52
Lähteet	55

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset	
Liite 2. Tiedote kehittämistyöstä	
Liite 3. Kuvakooste ensimmäisestä kokoontumisesta	
Liite 4. Kuvakooste toisesta kokoontumisesta	
Liite 5. Kuvakooste kolmannesta kokoontumisesta	
Liite 6. Kuvakooste neljännessä kokoontumisesta	
Liite 7. Kuvakooste viidennestä kokoontumisesta	
Liite 8. Mielikuvarentoutus	
Liite 9. Runot	

Kuvat

Kuva 1. Wäinö Aaltonen, Kotini puutarha II, 1950-luku. Öljy kankaalle. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Raakkel Närhi, TMK.	30
Kuva 2. Wäinö Senior -kurssin maalaustyöpajassa hyödynnettiin erilaisia leimasimia. Kuva: Johanna Seppä.	33
Kuva 3. Wäinö Aaltonen maalaa Ester Ståhlbergin muotokuvaa, 1939. Kuva: Aarne Pietinen. WAa, TMK.	35
Kuva 4. Osallistujien Wäinö Aaltoseen liittämiä luonnehdintoja.	51

1 Johdanto

Tässä kehittämistyössä luodaan ikääntyville suunnattu Wäinö Senior -toimintamuoto osaksi Turun kaupungin taidemuseo WAMin yleisötyön ohjelmistoa. Kehittämisessä on mukana ikääntyvistä koottu pilottiryhmä, joka testaa konseptia ja osallistuu sen kehittämiseen. Konsepti kehitetään ensisijaisesti museossa tapahtuvan ryhmätoiminnan työkaluksi, mutta sitä voidaan soveltuvin osin hyödyntää myös museon ulkopuolella tapahtuvassa toiminnassa. Jalkautuvan toiminnan kehittäminen kulki sivujuonteena mukana Wäinö Senior -kokoontumisissa, mutta olen rajannut sen käsittelyn tämän raportin ulkopuolelle. Avaan seuraavissa alaluvuissa kehittämistyöni taustaa.

1.1 Kehittämistyön taustaa

Työskentelen Turun museokeskuksessa yleisötyön amanuenssina, pääkohteenani Turun kaupungin taidemuseo WAM (aiemmin Wäinö Aaltosen museo). Olen ollut tässä työssä kaksitoista vuotta ja sitä ennen kymmenisen vuotta määräaikaisissa tehtävissä WAMissa ja Turun taidemuseossa. Nykyisessä työssäni olen tuottanut yleisölle ohjelmaa yli neljäänkymmeneen WAMin päätiloissa järjestettyyn kuvataidenäyttelyyn: opastuksista esityksiin, luennoista teemaviikonloppuihin ja sinkkuilloista teknobileisiin.

Tätä kirjoitettaessa kesäkuussa 2024 olemme WAMissa uuden äärellä, kun vuonna 1967 avattu museo on juuri sulkeutunut peruskorjauksen ja laajennuksen vuoksi yli kahdeksi vuodeksi. Remontissa museon yleisötiloja lisätään ja muokataan esteettömiksi: näyttelytilat lähes tuplaantuvat, ja yleisötyön käyttöön tulee uusi työpajatilat ja monitoimitilat, jotka mahdollistavat entistä monipuolisemman ja saavutettavamman toiminnan. Tulemme jatkossa järjestämään vaihtuvien nykytaidenäyttelyiden rinnalla pidempään esillä olevia kokoelmanäyttelyitä, mikä mahdollistaa pitkäjänteisemmän yleisötyön ja tukee myös kokoelmalähtöistä pedagogiikkaa. Remonttitauko tarjoaa mahdollisuuden uudelleenarvioida museon yleisötyötä ja kehittää uudenlaista toimintaa.

Kehittämistyöni inspiraationlähteenä on museon nimikkotaiteilija Wäinö Aaltosen (1894–1966) laaja taide- ja arkistokokoelma, jota Turun museokeskus hallinnoi. Kun joitain vuosia sitten luin ensimmäistä kertaa taiteilijan kirjoittamia kirjeitä, olin sekä hämmentynyt että innoissani. Minulle tuttuakin tutumpi taiteilija, aikoinaan juhlistettu kuvanveistäjä ja median lemmikki, oli aina tuntunut etäiseltä. Mutta nyt, hapertuneista kirjepapereista piirtyi esiin toisenlainen Wäinö: Lapsi, joka souti ruuhella laskemaan rysät kylmään mereen. Nuori, joka nautti musiikista, mutta oli pian kuuroutumassa. Taideopiskelija, joka etsi omaa tietään ja paikkaansa. Poika, jota painoi jatkuva huoli vanhempien voinnista. Isä, jolle oman pojan rintamalle joutuminen oli kova paikka.

Puhuessani kirjeistä ääneen huomasin, että innostus tarttui ja synnytti jotain uutta. Tanssitaiteilija ja koreografi Maria Nurmela työryhmineen inspiroitui käsikirjoittamaan kirjeet osaksi Wäinö Aaltosen näyttelyyn suunnittelemaansa tanssiproduktiota. Lopputuloksena oli monitaiteinen sukellus taiteilijan elämään ja taiteeseen tanssin, musiikin ja teatterin keinoin (Sarastuksia 2017). Itseäni tässä yhteistyössä inspiroi se, miten monitaiteinen lähestymistapa siivitti kertomaan tarinaa ja välittämään tunnetta uudella tavalla, uusista tulokulmista.

Vuoden 2017 Museolehtoriapäivillä tutustuin vastikään Iso-Britanniassa julkaistuun oppaaseen *Museums on Prescription: A guide to working with older people* (Veall ym. 2017). Oppaasta käymämme inspiroivan keskustelun myötä ja Wäinö Aaltosen kirjeet mielessäni aloin ideoida museoon ryhmätoimintaa ikääntyville. Ensimmäinen versio Wäinö Senior -kurssista järjestettiin alkusyksystä 2018. Suunnittelussa ja toteutuksessa oli tuolloin mukana museoassistentti Pauliina Nyqvist. Lukiessani silloiselle ryhmälle Wäinö Aaltosen kirjeitä huomasin, että kommentit kirjeissä esitetyistä asioista olivat erilaisia kuin mitä olin kuullut vaikkapa museon tutkijoilta. Senioreiden elämäkokemus vaikutti herättävään kirjeet eloon.

Nyt kehitettävä Wäinö Senior -toiminta vastaa kysyntään, mutta tarjoaa myös jotain uutta. Osa museon etenkin iäkkäämmistä kävijöistä kyselee Wäinö Aaltosen teoksista ja toivoo näkevänsä niitä museossa enemmän. Harva kuitenkaan tuntee kovin hyvin taiteilijan tarinaa tai tietää, minkälainen arkisto- ja

valokuva-aineisto museolla on. Wäinö Seniorin myötä on mahdollista monipuolistaa yleisön kuvaa taiteilijasta.

1.2 Kehittämistyön tavoitteet ja keskeiset lähteet

Kehittämistyöni tavoitteena on tuoda Wäinö Aaltosen tarina tutuksi erityisesti ikääntyville. Vuoden 2018 kokeilun perusteella ennakko-oletukseni on, että taiteilijan tarinasta iloineen ja suruineen löytyy samaistumis pintaa, jota vasten peilata omaa elämäänsä ja kokemuksiansa. Tavoitteena on myös parantaa Turun museokeskuksen hallinnoiman Wäinö Aaltosen taide- ja arkistokokoelman saavutettavuutta ja lisätä ikääntyville suunnattuja palveluita ottamalla Wäinö Senior -toiminta jatkossa kiinteäksi osaksi museon ohjelmistoa. Ennen kaikkea tavoitteena on mahdollistaa ikääntyville merkityksellisiä kokemuksia ja kohtaamisia – niin taiteen, tarinoiden kuin ihmistenkin kanssa. Lisäksi tavoitteena on selvittää, millaisia merkityksiä kohderyhmä antaa toimintaan osallistumiselle ja miten tämä linkittyy luovaan ikääntymiseen.

Luovan ikääntymisen käsite on kehittämistyössäni keskeisessä osassa, minkä myötä myös tärkeimmät lähteet kietoutuvat sen ympärille. Suomessa luova ikääntyminen on tuore näkökulma, josta ovat artikkeleissaan kirjoittaneet Liisa-Maria Lilja-Viherlampi ja Oona Tikkaaja (2023; 2024). Iso-Britanniassa Emily Bradfield (2020) on tutkinut ikääntyvien kokemuksia taidetoimintaan osallistumisesta väitöskirjassaan, jossa hän ehdottaa luovalle ikääntymiselle kolmiosaista käsitekehystä: osallistuminen (participation), yhteys (connection) ja kukoistus (flourishing). Hyödynnän käsitekehystä analysoidessani kehittämistyöni aineistoa.

Taustoitin luvussa 2 ikääntymiseen liittyvää tietoperustaa ja luvussa 3 kehittämistyöni sijoittumista museoiden yleisötyön kentälle. Luvussa 4 määrittelen käyttämäni tutkimusmenetelmät ja luvussa 5 esittelen kehittämistyöni toiminnallisen osuuden eli Wäinö Senior -ryhmätoiminnan. Luvussa 6 analysoin keräämäni aineistoa ja luvussa 7 vedän kehittämistyöni yhteen ja pohdin sen jatkokehitysmahdollisuuksia.

2 Huolidiskurssista luovaan ikääntymiseen

Suomessa on käynnissä väestön ikärakenteen muutos. Syntyvyyden laskiessa nuoria, alle 15-vuotiaita on vuosi vuodelta vähemmän ja iäkkäitä, 65 vuotta täyttäneitä ja sitä vanhempia yhä enemmän. (Tilastokeskus 2021, 2.) Elintason kohotessa elinajanodotteet ovat olleet Suomessa kasvusuunnassa aina 1870-luvulta lähtien ja etenkin 1940-luvun sotavuosien jälkeen (Koskinen 2021). Tilastokeskuksen (2021, 4) viimeisimmän ennusteen mukaan naisten odotettavissa oleva elinaika olisi edelleen pitenemässä yli kolmella ja miesten lähes viidellä vuodella vuoteen 2040 mennessä.

2.1 Pitkäikäisyyden vallankumous

Marja Vaarama ja Marja Jylhä (2020, 317) kutsuvat käynnissä olevaa muutosta pitkäikäisyyden vallankumoukseksi. He muistuttavat, että samaan aikaan kun suomalaiset elävät pidempään, säilyy myös ikääntyneiden toimintakyky hyvänä pidempään kuin aiemmin. Julkisessa keskustelussa ikäihmisiin viitataan kuitenkin usein negatiivisessa valossa liittyen vaikkapa debattiin heikkenevästä huoltosuhteesta tai kasvavasta hoivataakasta. (Emt.) Tässä niin kutsutussa huolidiskurssissa ikääntyneistä puhutaan toiseuttaen, yhtenäisenä ryhmänä ja pahimmillaan taloudellisena taakkana (Muhonen 2013, 84; Zechner & Rappe 2020, 315). Ikäsyrjintä vähentää ikääntyneiden vaikutusmahdollisuuksia (Topo ym. 2021, 294) ja kietoutuu yhteen syrjäytymisen kanssa, joka koskettaa myös ikäihmisiä monin eri tavoin (ks. emt., 290–295).

Väestön ikääntymisen ja huoltosuhteen heikkenemisen tuomat haasteet näkyvät myös SITRAn tuoreimmista megatrendeissa. Mikko Dufva ja Sanna Rekola (2023, 29) ovat samoilla linjoilla Vaaraman ja Jylhän (2020, 317) kanssa ihmetellessään, miksi ikääntymistä lähestytään ongelmalähtöisesti, vaikka pitkän iän voisi nähdä myös menestystarinana ja ikäihmiset voimavarana. Päivi Topo ja Jyrki Jyrkämä (2020, 324) kritisoivat väestön karkeaa, kalenteri-ikään perustuvaa jakoa tuottaviin 18–64-vuotiaisiin ja ”muihin” keskusteltaessa

väestöllisestä huoltosuhteesta. Jaossa jää huomioimatta ikääntyvien panos yhteiskuntaan muun muassa omaishoitajina tai vapaaehtois- ja vertaistoiminnan aktiiveina. Toisaalta politiikkaohjelmissa ikäihmisten voimavaraisuuteen on kiinnitetty huomiota ja esimerkiksi kansallisessa ikäohjelmassa toivotaan, että ikäihmiset osallistuisivat yhä enemmän yhteiskunnan toimintaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 23–24). Topo ja Jyrkämä (2020, 327) muistuttavat, että pystyäkseen luomaan hyvinvointia muille, pitää ikääntyvän omien voimavarojen ja hyvinvoinnin olla kunnossa.

2.2 Kulttuurihyvinvointi ja luova ikääntyminen

Hyvinvointi ei ole vain fyysistä ja taloudellista, vaan myös psyykkistä terveyttä. Kulttuurihyvinvointi on monitahoinen ilmiö, joka pitää sisällään sekä arjen merkityksellisiä hetkiä ja vuorovaikutustilanteita että osallistumista taide- ja kulttuurielämään joko itse tehden tai kokien (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 20–21). Taide- ja kulttuuriin osallistumisen on tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä parantuneeseen hyvinvointiin (ks. esim. Fancourt & Finn 2019). Kulttuurihyvinvoinnissa keskeistä on kuitenkin yksilön oma kokemus siitä, että kulttuurilla ja taiteella on vaikutusta hänen hyvinvointiinsa (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 21).

Taiteen ja kulttuurin hyvää tekevistä vaikutuksista ikäihmisille on paljon näyttöä ja tutkimustietoa: esimerkiksi Helena Malmivirran (2017, 47, 51) kirjoittamassa tutkimuskatsauksessa todetaan, että taide ”luo osallisuutta, mahdollisuutta vaikuttaa, tulla kuulluksi ja olla merkityksellinen”. Malmivirta nostaa esiin muun muassa Anna Gouldingin (2013, 1009) tutkimuksen, jossa kerrotaan taideteoksiin liittyvien fasilitoitujen keskustelujen vaikuttaneen tutkittavan ryhmän sosiaaliseen ja kulttuuriseen pääomaan.

Kulttuurihyvinvoinnin alalla viime vuosina keskeiseksi käsitteeksi on tullut luova ikääntyminen (creative ageing), joka tuo uudenlaisen, positiivisen ja arvostavan näkökulman ikääntymiseen. Käsite on läheinen sosiaaligerontologian käyttämän gerotranssendenssi-termin kanssa, joka näkee ikääntymisen kypsymisenä

uuteen elämänvaiheeseen ja -käsitykseen. Läheinen käsite on myös gerontopia, joka painottaa ihmisen kykyä kukoistaa ja elää täyttää elämää missä tahansa elämänvaiheessa. (Lilja-Viherlampi & Tikkaaja 2023; 2024.)

Luovasta ikääntymisestä väitelleen Emily Bradfieldin (2020, 94) mukaan ajattelutavan juuret ovat 1970-luvulla, jolloin todettiin, ettei ikä itsessään ole ongelma, vaan asenteet sitä kohtaan. Bradfieldin tutkimus tuotti tietoa ikääntyvien taideosallistumisen hyödyistä ja sen kohteena olivat terveet, kotona asuvat yli 50-vuotiaat. Kohderyhmän valinnalla hän halusi täyttää tutkimusaukon, koska suurin osa vastaavista tutkimuksista käsittelee joko laitoksissa asuvia ikääntyneitä tai ryhmiä, joilla on esimerkiksi muistisairaus tai muu toimintakykyyn vaikuttava sairaus.

Bradfield (2020, 46) on käyttänyt tutkimuksensa pohjana psykologi Martin Seligmanin luomaa hyvinvoinnin ja onnellisuuden PERMA-mallia, joka koostuu käsitteistä myönteisyys (positive emotion), uppoutuminen (engagement), ihmissuhteet (relationships), merkitys (meaning) ja aikaansaaminen (accomplishment). Oman tutkimuksensa pohjalta Bradfield (2020, 385) on päätenyt ehdottamaan luovalle ikääntymiselle kolmiosaista käsitekehystä: osallistuminen (participation), yhteys (connection) ja kukoistus (flourishing).

Käsitekehykselle ei ole virallista suomenkielistä vastinetta. Käsitteen participation voisi kääntää joko osallistumiseksi tai osallisuudeksi. Koska Bradfield viittaa termiin käsitellessään taidetoimintaan osallistumista (participation in the arts), käytän suomeksi käsitettä osallistuminen, joka toki sisältää mahdollisuuden osallisuuteen. Connection kääntyy luontevasti yhteydeksi ja flourishing kukoistukseksi. Käsitteet eivät ole tarkkarajaisia, vaan limittyvät toisiinsa ja muodostavat yhdessä toisiaan täydentävän kokonaisuuden. Palaan käsitekehykseen alaluvussa 6.2 analysoidessani kehittämistyöni aineistoa.

3 Museoiden yleisötyö

Tässä luvussa kerron kehittämistyöni viitekehyksestä kulttuuri- ja museoalalla. Avaan lyhyesti sekä museon että yleisötyön käsitettä ja taustoja, minkä jälkeen kuvailen tarkemmin Turun museokeskuksessa ja erityisesti WAMissa tehtävää yleisötyötä. Tuon esiin toimintaa ohjaavia periaatteita ja strategioita niin valtakunnallisella kuin paikallisella tasolla. Lopuksi luon katsauksen ikääntyneille suunnattuun yleisötyöhön poimien esimerkkejä sekä kotimaiselta että kansainväliseltä museokentältä.

3.1 Museot ja muuttuva suhde yleisöön

Museon on tärkeää elää kiinni ajassa ja varmistaa olemassaolonsa oikeutus pitämällä mielessä, kuka museon omistaa ja ketä varten se on olemassa (ks. Kallio 2021, 106–107). Modernin museon yli 200-vuotisen historian aikana museotoiminta on kehittynyt alun perin esinekeskeisestä painotuksesta ensin ilmiökeskeiseen ja edelleen ihmis- ja yhteisökeskeiseen suuntaan (Vilkuna 2021, 31). 1800-luvun museoille tyypillisestä yksisuuntaisesta kansan valistamisesta ja sivistämisestä on vähitellen siirrytty kohti vuorovaikutteisempaa pedagogiikkaa ja yhteisöllisempää yleisösuhdetta.

Suomalaisen museopedagogiikan uranuurtaja Marjatta Levanto (2010, 101) mainitsee museokasvatuksen varhaisiksi esimerkeiksi Ateneumin tarjoamat koululaisvierailut 1800-luvun lopulla ja Turun biologisen museon lapsille suuntaaman luontokasvatuksen 1900-luvun alussa. Varsinaisesti museopedagogiikka (museokasvatus) otti tuulta alleen 1970-luvulla, jolloin ensimmäiset museolehtorinimikkeellä palkatut henkilöt aloittivat työnsä Ateneumissa ja Kansallismuseossa (Tornberg & Venäläinen 2008, 105). Suomen museoliitto on edistänyt museopedagogiikkaa erityisesti 1980-luvulta lähtien (Emt.) ja museopedagoginen yhdistys Pedaali vuodesta 2005 lähtien.

Museopedagogiikan rinnalle ja sittemmin tilalle on vähitellen tullut käsite yleisötyö (audience engagement). Muutoksessa olennaista on muun muassa

se, että yleisötyö koetaan helpommin kaksisuuntaiseksi vuorovaikutukseksi museolta yleisölle ja yleisöltä museolle (ks. esim. Sorjonen & Sivonen 2015, 61). Käsite yleisötyö mainitaan myös vuonna 2019 päivitetystä, Suomen museoiden toimintaa ohjaavassa museolaissa (Museolaki 15.3.2019/314, 1:2).

Kansainvälisen museoneuvoston ICOMin (International Council of Museums) vastikään uudistaman määritelmän mukaan:

Museo on yleishyödyllinen, pysyvä ja yhteiskuntaa palveleva instituutio. Se tutkii, kerää, säilyttää, tulkitsee ja asettaa näytteille aineellista ja aineetonta perintöä. Museot ovat yleisölle avoimia, saavutettavia ja inklusiivisia. Museot edistävät monimuotoisuutta ja kestävää kehitystä. Ne toimivat ja viestivät eettisesti ja ammattimaisesti, yhdessä yhteisöjensä kanssa. Museot tarjoavat monipuolisia oppimisen, ilon, pohdinnan ja tiedon jakamisen kokemuksia. (ICOM 2023.)

Määritelmän toinen virke kiteyttää ytimen, jonka ympärille museon toiminta muistiorganisaationa kietoutuu. Yleisötyön näkökulmasta on kiinnostavaa, että museon suhdetta yleisöön lähestytään nyt monipuolisemmin kuin ICOMin aiemmissa määritelmissä: uutena mukaan ovat tulleet käsitteet saavutettavuus, inklusiivisuus, monimuotoisuus ja kestävä kehitys sekä maininta toimimisesta yhdessä yhteisöjen kanssa.

3.2 Yleisötyö Turun museokeskuksessa ja WAMissa

Turun museokeskus on maamme suurin maakunnallinen keskusmuseo, joka vastaa niin kuvataiteen kuin kulttuuri- ja luonnonhistorian alan museotoimesta Turun kaupungilla. Museokeskukseen kuuluu kuusi museota: Apteekkimuseo ja Qwenselin talo, Biologinen museo, Kuralan Kylämäki, Luostarinmäki, Turun linna ja Turun kaupungin taidemuseo WAM sekä lisäksi Brinkkalan galleria. Yleisölle avoimet museokohteet ja niissä tapahtuva toiminta ovat yleisölle näkyvin osa museotyötä, mutta museopalveluiden ydintehtäviä ovat myös muun muassa aineellisen kulttuuriperinnön kerääminen ja säilyttäminen sekä erilaiset viranomaistehtävät. (Turun kaupunki 2024a.) Alueellisena vastuumuseona Turun museokeskuksen toimintakenttää on koko Varsinais-Suomi (Turun kaupunki 2024b).

Turun museokeskuksen organisaatiossa näyttelytoiminta ja yleisötyö kuuluvat Näyttelyiden ja yleisötyön vastuualueelle, joka on jaettu kahteen yksikköön. Näistä yleisötyön yksikössä on kaksitoista vakituista työntekijää ja vuosittain kymmeniä määräaikaista tai tuntipalkkaisia työntekijöitä, kuten oppaita ja kesätyöntekijöitä. Kollegani Tuula Hänninen (2022) on tarkastellut Turun museokeskuksen yleisötyön professiota ja asemaa omassa opinnäytetyössään.

Yleisötyön yksikkö vastaa yleisötyöstä kaikissa kuudessa museokohteessa. Yksikkö toteuttaa myös jalkautuvaa toimintaa sekä kokoelmalähtöistä yleisötyötä, joita ei ole sidottu tiettyyn museokohteeseen. Yksikön toimintaa ohjaa Näyttely- ja yleisötyön ohjelma, jossa määritellään niin yleisötyön keskeiset periaatteet kuin museokohtaiset linjaukset. Ohjelman mukaan museokeskuksen yleisötyö on ”luonteeltaan pedagogista, tiedollista, toiminnallista, osallistavaa ja elämyksellistä”, se ”huomioi erilaiset ja eri-ikäiset oppijat” ja ”tukee yksilön identiteetin ja maailmankuvan rakentumista”. Ohjelmassa todetaan myös, että yleisöjen kanssa yhdessä tekeminen nähdään jatkossa entistä merkityksellisempänä. (Turun museopalvelut 2020.)

Ohjelman museokohtaisessa osiossa todetaan, että Turun kaupungin taidemuseo WAMin toiminta on rohkeaa, rentoa ja vuorovaikutteista. Nämä asennekärjet ovat tärkeitä suunnannäyttäjiä omassa työssäni suunnitellessani toimintaa yleisölle. Museon yleisötyöstä ohjelma linjaa näin: ”WAMin yleisötyö tarjoaa välineitä kuvataiteen kohtaamiseen ja kokemiseen. Monipuolisen, erilaisia yleisöjä puhuttelevan toiminnan tavoite on vahvistaa yleisön visuaalista lukutaitoa, madaltaa museon kynnyistä ja parantaa nykytaidesisältöjen saavutettavuutta.” Vaikka linjauksessa mainitaan erityisesti nykytaidesisällöt, koskee saavutettavuuden parantaminen luonnollisesti muitakin sisältöjä. Ohjelmassa todetaan myös, että museo tekee ennakkoluulottomia kokeiluja ja lisää jatkossa yleisön osallisuutta toiminnan suunnitteluun. (Emt.)

Näyttely- ja yleisötyön ohjelma johdetaan Turun museokeskuksen strategiasta, jossa missioksemme on määritelty ”Lisäämme ymmärrystä” ja visioksemme ”Löydämme uudenlaisia tapoja olla museo” (Turun museopalvelut 2021).

Yleisötyön ja oman kehittämistyöni kannalta olennainen on myös

Yhdenvertaisuusohjelma, jossa museon toiminnan keskeisiksi periaatteiksi määritellään muun muassa saavutettavuus, osallisuus, asiakaslähtöisyys ja yhteiskehittäminen (Turun museopalvelut 2022).

Turun museokeskuksen strategiatyötä ja toimintaa ohjaa Turun kaupungin pormestariohjelma, jossa tunnustetaan taiteen ja kulttuurin merkitys niin hyvinvoinnin edistämisessä kuin yksinäisyyden torjumisessa. Ohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi, ”että jokaisella turkulaisella on mahdollisuus osallistua ja tehdä sekä kokea kulttuuria iästä tai elämäntilanteesta riippumatta”. (Turun kaupunki 2021.)

3.3 Ikääntyville suunnattu yleisötyö museoissa

Senioritoimintaa järjestetään monissa museoissa. Esimerkiksi Turun taidemuseossa on pari kertaa vuodessa senioripäivä, johon sisältyy opastuksia näyttelyihin ja muuta, vaihtuvaa ohjelmaa. Turun taidemuseo on ollut myös mukana kehittämässä Ajatushetki-opastusmallia yhdessä Varsinais-Suomen Muistiyhdistyksen kanssa, osana vuosina 2018–2021 toteutettua Kulttuuria minulle -hanketta (Nurmio-Böse 2021a). Samassa ikäihmisille suunnatussa hankkeessa tuotettiin myös Turun museokeskuksen kokoelmien alueellista saavutettavuutta parantava Museo tulee luoksesi -kokonaisuus, johon sisältyvät Menneisyyden taikalaatikko - ja Saariston aikamatka -materiaalit (Nurmio-Böse 2021b). Turun museokeskuksella on senioriryhmien käyttöön myös lainattava Muistojen matkalaukku, johon on koottu muisteluun sopivia esineitä 1940–50-luvuilta (Kuralan Kylämäki n.d.). Vastaavia muistelupakkauksia on muissakin Suomen museoissa, muun muassa Tampereen kaupungilla, joka on vuodesta 2012 lähtien järjestänyt ikäihmisille suunnattua monipuolista Konkarit-toimintaa (Heinola 2023). Sinebryhoffin taidemuseossa toimi vuosina 2004–2018 senioriklubi, josta toiminnan vetäjä, museolehtori Leena Hannula (2019) on tehnyt museologian alaan kuuluvan väitöstudiumin.

Museoiden senioritoiminta on erityisen aktiivista Iso-Britanniassa, jossa toimi vuosina 2016–2018 British Museumin perustama verkosto Age Friendly

Museums Network. Merkittävä taho oli myös National Alliance for Museums, Health and Wellbeing, joka tuotti vuonna 2017 museoille oppaan ikäihmisten kanssa työskentelyä helpottamaan (ks. Veall ym. 2017). Hyödynsin oppaan ohjeita suunnitellessani aikaisempaa Wäinö Senior -toimintaa. Edellä mainittu allianssi on sittemmin sulautunut laajempaan verkostoon Culture, Health and Wellbeing Alliance (CHWA), jonka verkkosivuille on koottu runsaasti kulttuurihyvinvointiin liittyvää tietoutta ja menetelmäoppaita (CHWA n.d.).

Yhdysvalloissa tunnettu esimerkki on MoMA:n vuosina 2007–2018 toteuttama, erityisesti Alzheimeria sairastaville ikäihmisille suunnattu Meet Me at MoMA -ohjelma, jonka keskiössä olivat taideteosten äärellä museotilassa käydyt keskustelut (MoMA n.d.). MoMA:n esimerkin innoittamana vastaavaa toimintaa on järjestetty eri puolilla maailmaa. Itseäni on inspiroinut australialaisen QAGOMA-gallerian dementiaystävällinen konsepti Art and Dementia Program, jossa taiteen katsomista, keskustelua ja muistojen herättelyä on tehostettu aistimateriaaleilla ja taidepajatyöskentelyllä (Brittain 2023).

Museoiden monipuolisesta tarjonnasta lähimmäksi omaa kehittämistyötäni koen Alankomaiden Van Gogh -museon ikäystävällisen 70+ -ohjelman (Van Gogh Museum n.d.), jonka tavoitteeksi on selkeästi asetettu ikääntyneiden hyvinvoinnin lisääminen. Ohjelma on suunnattu haavoittuvassa asemassa oleville ikäihmisille, mikä poikkeaa omasta kehittämistyöstäni, mutta sisällöistä ja myös tuloksista löytyy sitäkin enemmän yhtäläisyyksiä. Yhteistä on etenkin se, miten museo luonnehtii hyödyntävänsä nimikkotaiteilijansa Vincent van Goghin (1853–1890) elämää ja taidetta luodakseen ikääntyneille merkityksiä, lisätäkseen sosiaalista vuorovaikutusta ja auttaakseen osallistujia löytämään (uudelleen) omia kykyjään. Erona taas on se, että ohjelmaa tarjotaan yksittäisinä museokäynteinä, työpajoina ja luentoina, kun taas Wäinö Senior -toiminnassa tärkeää on syventyminen aiheeseen pitkäjänteisemmin. Löysin 70+ -ohjelmasta kertovan julkaisun oman ryhmätoimintani päätyttyä, enkä siis voinut hyödyntää sitä toiminnan suunnittelussa.

4 Kehittämistyön menetelmät

Kehittämistyöni on luonteeltaan toiminnallinen opinnäytetyö, jonka toimeksiantaja on työnantajani Turun museokeskus. Toiminnallinen opinnäytetyö (practice-based thesis) on työelämän kehittämistä, jossa tavoitteena on tietylle kohderyhmälle suunniteltu ammatillinen tuotos (Kostamo ym. 2022, 11–12). Kehittämistyössäni suunnittelin ja toteutin ikääntyville suunnatun Wäinö Senior -kurssin, jolle osallistui yhdeksän yli 65-vuotiasta henkilöä. Opinnäytetyössäni toiminnallisuuden rinnalla kulkee tutkimuksellinen ote, joka palvelee ammatillista kehittämistä, mutta ei määrittele sitä (Emt.). Seuraavissa alaluvuissa avaan kehittämistyöni menetelmiä tarkemmin.

4.1 Yhteiskehittäminen ja jaettu asiantuntijuus

Kehittämistyötä varten kokoamani yhdeksänhenkinen senioriryhmä testasi Wäinö Senior -konseptia ja osallistui samalla sen kehittämiseen, minkä myötä työni yhtenä punaisena lankana oli yhteiskehittäminen. Yhteiskehittäminen on keskeinen työtapo erityisesti palvelumuotoilussa, jossa palveluita kehitetään asiakaslähtöisesti, tiiviissä vuorovaikutuksessa kohderyhmän kanssa (ks. Tuulaniemi 2011). Yhteiskehittäminen voi olla myös asiakasraatien, kehittäjäasiakkaiden tai kokemusasiantuntijoiden hyödyntämistä palveluiden kehittämisessä. Kyse on jaetusta asiantuntijuudesta, jossa kehittäjäasiakkaiden kokemustietoa arvostetaan ammatillisen asiantuntemuksen rinnalla, tavoitteena varmistaa, että palvelu vastaa kohderyhmän tarpeeseen. (Isola ym. 2017, 32–33.)

Museokontekstissa käytetään myös termiä kansalaiskuratointi, jolla viitataan museon sisältöjen tai toiminnan kehittämiseen yhdessä yleisöjen kanssa (Satwicz & Morrissey 2011, 196). Suomessa kansalaiskuratointia eli yhteisökuratointia on käytetty menetelmänä esimerkiksi kehitettäessä kokeellista designesineiden virtuaalimuseota (ks. Díaz ym. 2023). Palvelumuotoilija Elina Kesäniemi (2021) tarkastelee opinnäytetyössään

yhteiskehittämisen ja kansalaiskuratoinnin mahdollisuuksia museoiden yleisötyön kehittämisessä. Hän käy lähteidensä valossa kiinnostavaa keskustelua museoiden auktoriteettiasemasta ja asiantuntijaroolista, joka voi pahimmillaan olla yhteisöllisten työtapojen jarruna (Emt. 29–34; ks. myös McLean 2011, 71).

Kehittämistyöni kannalta kiinnostava on myös viime vuosina ihmistieteissä yleistynyt käsite kanssatutkimus, jossa osallistujat nähdään tasavertaisina kumppaneina ja eletyn elämän asiantuntijoina (Kulmala ym. 2023, 11). Esimerkiksi Iso-Britannian Manchesterissa on kokeiltu kanssatutkijuutta ja yhteistuottajuutta ikäystävällisten yhteisöjen kehittämisessä. Suomessa ikääntyneiden kanssatutkijuuteen perustuvaa mallia kehitettiin vuosina 2018–2021 toteutetussa Elämänote-ohjelmassa, jossa ikääntyneet toimivat vapaaehtoisina tutkimushaastattelijoina. Kun kyseessä on tutkimus, joka pyrkii lisäämään ikääntyneiden osallisuutta, on luontevaa, että myös itse tutkimusprosessi tavoittelee samoja asioita. Samalla se tarjoaa mahdollisuuksia merkitykselliselle sosiaaliselle vuorovaikutukselle ja vastavuoroiselle oppimiselle. (Hoppania ym. 2019, 86–87.)

Omassa kehittämistyössäni näen yhteiskehittämisen enemmän kansalaiskuratointina kuin osana palvelumuotoilun prosesseja. Wäinö Senior -toiminnassa keskeistä oli jaettu asiantuntijuus, vastavuoroinen oppiminen ja ikääntyneiden osallistuminen tiedon tuottamiseen, mikä nähdäkseni linkittää sen myös kanssatutkimukseen. Koska osallistujat olivat mukana rajatussa osassa toimintamuodon kehittämistä, ei kyse ollut puhtaasta yhteiskehittämisen prosessista, joka edellyttäisi osallistumista myös suunnitteluvaiheeseen (ks. Isola ym. 2017, 33). Kanssatutkimuksessa osallistujilla nähdään erilaisia rooleja ja osallistua voi myös vain tiettyyn osioon – osallistuminen on yhtä arvokasta riippumatta sen muodosta tai määrästä (Kulmala ym. 2023, 12).

4.2 Tutkimuksellinen ote

Vilka (2006, 76–77) ja Kostamo ym. (2022, 11) muistuttavat, ettei toiminnallista opinnäytetyötä pidä sekoittaa toimintatutkimukseen, jonka lähestymistapa on tieteellisempi. Näen kuitenkin työssäni piirteitä myös osallistavasta toimintatutkimuksesta, jonka prosessi etenee spiraalimaisesti suunnitelman, toiminnan, havainnoinnin ja reflektoinnin vuoropuheluna (ks. Jyrkämä 2021).

Tieteenfilosofiselta ajattelultaan työni tukeutuu fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen. Filosofi Edmund Husserlin (1859–1938) perustama moderni fenomenologia tutkii ilmiöiden (kreik. phainomenon) olemuksia. Filosofi Hans-Georg Gadamerin (1900–2002) kehittämä filosofinen hermeneutiikka puolestaan määrittellään opiksi tulkinnasta ja ymmärtämisestä. Keskeinen käsite on hermeneuttinen kehä, jossa tutkija käy dialogia aineistonsa kanssa tehden siitä tulkintoja omaan esiyymmärrykseensä eli ennakkokäsityksiinsä nojaten. Hermeneuttisessa kehässä tutkijan ja tutkittavan traditiot yhdistyvät tuoden esiin jotain uutta. (Laine 2018; Vilka 2021.)

Tutkimusmenetelmäni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka tiedonintressinä on pyrkiä selittämään ihmisen toimintaa ymmärtämällä sen päämääriä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saada selville ihmisten toiminnalleen antamia merkityksiä, jotka tulevat esiin esimerkiksi heidän arvoissaan, käsityksissään ja uskomuksissaan. (Vilka 2021.)

4.3 Aineiston kerääminen ja analysointi

Kehittämistyössäni havainnoin ja tulkitsin ryhmän osallistujien toimintaa ja sitä, miten he kokivat ryhmätoiminnan eri osa-alueet ja sanoittivat toiminnan merkityksiä. Kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys ovat keskeisiä käsitteitä fenomenologis-hermeneuttisessa perinteessä (Laine 2018). Havainnoinnin metodina käytin aktiivista osallistuvaa havainnointia, jossa olin itse sekä tutkijan että toiminnan vetäjän roolissa (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Käytännössä havaintoja teki lisäksi myös museoassistentti Outi Suoranta,

joka pääosin huolehti myös havaintojen kirjaamisesta. Havaintomuistiinpanojen ja omien suunnitelmieni pohjalta kirjoitin kuvaukset kurssin kokoontumisista (luku 5).

Havainnoinnin lisäksi käytin aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua, jossa asiaa lähestytään tutkimusongelman kannalta tarpeellisten teemojen kautta. Toteutin ensin ryhmähaastattelun ja sen jälkeen yksilöhaastattelut. Ryhmähaastattelu sopii erityisen hyvin työelämälähtöisten kehittämishankkeiden aineistonkeruumenetelmäksi (Vilkkä 2021). Päädyin valitsemaan molemmat haastattelumuodot, jotta saisin kerättyä mahdollisimman monipuolisen aineiston. Laadin haastattelukysymykset (Liite 1) siten, että osa oli suorita kysymyksiä ja osa teemaotsikoita, joiden alla keskustelua käytiin. Tallensin haastattelut puhelimeen lataamalla sanelinsovelluksella.

Ryhmähaastatteluun osallistuivat kaikki yhdeksän ryhmäläistä. Haastattelun tarkoituksena oli kerätä osallistujien kokemuksia ja ajatuksia Wäinö Senior -matkasta tuoreeltaan, viimeisen kurssikerran päätteeksi. Keskityin tässä haastattelussa teemoihin, joihin toivoin ryhmän yhteistä näkökulmaa ja keskustelua aiheen ympärillä. Yksilöhaastattelut pidin osalle viikon ja osalle kaksi viikkoa ryhmähaastattelun jälkeen, ja niihinkin osallistuivat kaikki. Tavoitteena oli selvittää osallistujien kokemuksia vielä tarkemmin ja saada myös selville, mikä Wäinö Senior -matkassa oli ollut kullekin merkityksellistä. Jätin ryhmä- ja yksilöhaastatteluiden väliin tarkoituksella sen verran aikaa, että kokemus olisi ehtinyt jäsentyä osallistujien mielessä.

Saatuani tarvittavan empiirisen aineiston kasaan aloin käydä ryhmä- ja yksilöhaastatteluiden äänitiedostoja läpi ja litteroin ne. Olin hyödyntänyt haastattelutilanteessa Wordin sanelutoimintoa, mutta sen tuottama raakateksti vaati yksityiskohtaista läpikäyntiä äänitiedostojen avulla. Tein litteroidessa jonkin verran karsintaa, eli jätin aineistosta pois kommentit, jotka eivät liittyneet kehittämistyöhöni. Aineistossa minua kiinnostivat asiasisällöt ja kirjasin ne ylös sellaisina, kuin ne sanottiin, jättäen kuitenkin pois esimerkiksi puheen takeltelut

(ks. Kallio 2021). Luvussa 6 esiin nostamistani sitaateista olen stilisoinut pois myös luettavuutta haittaavia, toistuvia täytesanoja.

Lopulta käsissäni oli yli 50 sivua tekstiaineistoa, jota lähdin nyt analysoimaan. Analyysimenetelmäni oli aineistolähtöinen, teoriaohjaava sisällönanalyysi, joka lähtee liikkeelle aineistosta, mutta jonka viimeistelyn apuna toimii teoreettinen jaottelu (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018). Aloitin analyysin tutustumalla huolellisesti aineistoon ja tehden siitä alustavia havaintoja ja merkintöjä. Tässä vaiheessa havainnointiani määrittivät pitkälti haastatteluissa esittämäni kysymykset, jotka olivat ikään kuin väliotsikoina tekstitiedostoissa.

Tämän jälkeen aloin jäsenellä, ryhmitellä ja teemoitella aineistoa asiasisällön mukaan ja merkitsin kuhunkin kategoriaan kuuluvat virkkeet tai lauseet omalla värillään. Kategorioita olivat mm. kurssilla saatu tietosisältö, käytetyt menetelmät, ryhmädynamiikka, kokemukset ja kehitysehdotukset. Tässä yhteydessä tein jonkin verran karsintaa, eli jätin merkitsemättä värillä sellaiset osiot, joilla en kokenut olevan merkitystä tutkimuskysymysteni kannalta. Edelleen tekstimassaa oli niin paljon, että sen haltuunotto kannettavan tietokoneen ruudulla oli hankalaa.

Seuraavaksi otin käyttöön A3-paperiarkit, joille aloin kirjoittaa pääkohtia kunkin haastateltavan aineistosta ja erikseen ryhmähaastattelusta. Tein arkkeihin merkintöjä pyrkien löytämään vastauksista yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, mutta kunnioittaen kunkin osallistujan subjektiivista kokemusta. Lopulta aloin verrata esiin nostamiani teemoja Emily Bradfieldin (2020, 385) ehdottamaan luovan ikääntymisen käsitekehikseen, jonka avulla viimeistelin analyysini.

4.4 Eettisyys

Tämä kehittämistyö on toteutettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston eettisiä suosituksia noudattaen (Arene ry 2020). Kurssin ensimmäisellä kokoontumiskerralla avasin ryhmälle kehittämistyöni menetelmiä ja kävin läpi eettisyyteen, tietosuojaan ja tapaamisten dokumentointiin liittyviä asioita painottaen, että toimintaan

osallistuminen on vapaaehtoista ja että siitä voi vetäytyä milloin tahansa (ks. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8). Jaoin osallistujille kehittämistyötäni esittelevän tiedotteen (Liite 2) ja pyysin heiltä allekirjoitukset lomakkeisiin, joilla he antoivat suostumuksensa kehittämistyössä mukana olemiseen. Kurssilla keräämäni empiiriseen aineistoon ei sisällynyt osallistujien henkilötietoja: havaintomuistiinpanot kirjattiin anonyymisti ja haastatteluaineistot pseudonymisoitiin litterointivaiheessa (ks. Arene ry 2020, 19).

Koska kurssilla tutustuttiin Wäinö Aaltosen tarinaan muun muassa henkilökohtaisten kirjeiden kautta, oli tärkeää huolehtia eettisyydestä myös aineistoon perehtyessä. Taiteilijan elämäntarinaa, uraa ja julkisuuskuvaakin käsiteltiin kunnioittavasti, ilman osoittelua tai paisuttelua. Pysin jo sisältöä suunnitellessani huomioimaan myös aineiston mahdollisesti aiheuttamat tunnereaktiot osallistujissa. Arvelin, että herkkiä aiheita saattoivat olla vaikkapa sota-aikaan tai henkilökohtaisiin vastoinkäymisiin liittyvät teemat, vaikka ne nousivatkin kirjeissä esille varsin hienovaraisesti. Herkkiä aiheita tai kysymyksiä ei ole syytä vältellä, mutta niiden käsittelemiseen on tärkeää valmistautua huolella. Tärkeää oli myös varmistaa, että ilmapiiri ryhmässä oli turvallinen ja että kaikilla oli mahdollisuus sanoa mielipiteensä.

Kaikessa WAMin toiminnassa noudatetaan turvallisemman tilan periaatteita, joissa huomioidaan myös taiteen mahdollisesti herättämät tunteet (ks. WAM Turun kaupungin taidemuseo 2024). Museoiden toiminnassa tärkeä ohjenuora on kansainvälisen museoneuvoston ICOMin laatima eettinen ohjeistus, joka määrittelee muun muassa kokoelmien keräämisen ja yhteisön kanssa toimimisen eettiset suuntaviivat (ICOM 2021).

5 Wäinö Senior -toiminnan toteutus ja havaintoja kokoontumisista

Tässä luvussa kuvailen tarkemmin viiden Wäinö Senior -kokoontumisen sisältöä, rakennetta ja käytettyjä menetelmiä. Nostan esiin havaintoja tapaamisten etenemisestä ja käydyistä keskusteluista havaintomuistiinpanojen pohjalta. Muistiinpanot kirjasi pääosin museoassistentti Outi Suoranta, minkä ansiosta pystyin itse keskittymään ryhmän ohjaamiseen ja vuorovaikutukseen. Merkitsin omia havaintojani muistiin useimmiten tapaamisten jälkeen. Tässä luvussa esiin nostamani havainnot perustuvat siis meidän molempien muistiinpanoihin. Olen tehnyt kurssista myös kuvakoosteet, jotka kertovat kokoontumisten aihepiireistä esimerkkikuvien kautta (Liitteet 3–7).

5.1 Kokoontumisten aikataulu ja ryhmän kokoonpano

Wäinö Senior -tapaamiset järjestettiin maanantaisin 15.1.–12.2.2024 klo 13–15 Turun kaupungin taidemuseo WAMissa. Ensimmäisellä kerralla kokoonnuimme museon suljetussa kahvilassa, mutta tilan vetoisuuden vuoksi päätimme tavata jatkossa museon kokoustilassa. Jokaiseen kaksituntiseen tapaamiseen sisältyi yhteinen kahvihetki, jonka ajoitus vaihteli. Kahvitarjoilun käytännön järjestelyistä vastasi Outi Suoranta. Lähetin ennen jokaista tapaamiskertaa osallistujille muistutusviestin, jossa kerroin tulevasta ohjelmasta pääpiirteissään.

Pilottiryhmään kuului yhdeksän yli 65-vuotiasta henkilöä, joista tunsin tai tiesin entuudestaan kolme. Osallistujista kaksi olin pyytänyt mukaan suoraan ja seitsemän oli ilmoittautunut paikallisen yhdistyksen sähköpostilistan kautta. Alun perin olin tavoitellut pienempää ryhmää, mutta koska yhdistyksen jäsenistössä oli innostusta, otin mukaan kaikki ne, jotka olivat ilmoittautuneet samana päivänä viestin saatuaan. Ryhmän ulkopuolelle jäi ilmoittautuneita, joille järjestän mahdollisesti vastaavaa toimintaa myöhemmin.

Olin suunnitellut tapaamiskerroille väljän rungon, mutta jättänyt asioita myös avoimeksi, jotta ryhmä voisi aidosti vaikuttaa sisältöihin yhteiskehittämisen

hengessä. Lukkoon oli pitänyt lyödä vain maalaustyöpaja, jota veti museolehtori Laura Tahvanainen. Muiden kertojen ohjauksesta vastasin itse, joten pystyin mukauttamaan aikataulua ja sisältöä sen mukaan, mikä tuntui hyvältä. Maalaustyöpaja sovittiin pidettäväksi neljännellä kokoontumiskerralla. Päätökseen vaikutti museon aikataulu, mutta halusin työpajan myös ajoittuvan kurssin loppupuolelle, jotta ryhmäläiset olisivat ehtineet jo tutustua toisiinsa. Työpaja liittyi teemaltaan Wäinö Aaltosen puutarha-aiheisiin teoksiin, joten niiden esittelyn oli tapahduttava viimeistään työpajaa edeltävällä kerralla.

Kurssin sisältöjen suunnittelu tukeutui vuosien varrella kartuttamaani asiantuntemukseen Wäinö Aaltosen taiteesta ja henkilöhistoriasta sekä museon taide- ja arkistokokoelmasta. Syvensin osaamistani perehtymällä lisää arkistoaineistoon ja kirjallisuuteen sekä käymällä keskusteluja museon kokoelmatyöntekijöiden kanssa. Kävin aineistoja läpi myös yhdessä Outi Suorannan kanssa. Kurssin menetelmissä hyödynsin pääosin aiempaa osaamistani ja kokemustani. Ohjatessani pyrin korostamaan vuorovaikutusta ja antamaan ryhmän jäsenille tilaa.

Päätin tapaamiskertojen lopullisen sisällön aina edeltävänä päivänä. Kunkin tapaamisen jälkeen oli viikko aikaa hioa suunnitelmaa ja etsiä tietoa ryhmässä esitettyihin kysymyksiin tai toiveisiin. Jokaisen kerran jälkeen reflektoin oman ohjaamiseni ja valittujen sisältöjen onnistumista. Jaoimme viikoittain kokemuksia Outi Suorannan kanssa ja työpajan jälkeen Laura Tahvanaisen kanssa. Kävin kokemuksia läpi myös museon muun henkilökunnan kanssa.

5.2 Ensimmäinen kokoontuminen: Johdatus kurssiin ja taiteilijan tarinaan

Ensimmäisen kokoontumiskerran (ks. Liite 3) aluksi esittelin osallistujille opinnäytteenä toteuttamani kehittämistyön sisältöä, menetelmiä ja tavoitteita sekä eettisyyteen ja tietosuojaan liittyviä asioita (ks. Liite 2). Alkuinfon jälkeen jatkoimme juttelua kahvitellen. Pidin tärkeänä, että kokoontumisiin sisältyi kiireetön kahvihetki, jonka aikana voi vaihtaa kuulumisia rennosti. Osallistujat kyselivät Wäinö Aaltosesta ja hänen taiteensa roolista museossa. Useampi oli

lukenut lehdestä Wäinö Aaltosen Seuran ehdottamasta patsaspuistosta (ks. Heino 2023) ja taiteilijan perikunnan idealle osoittamasta tuesta (ks. Pihkala 2023) ja halusivat kuulla, mitä museossa ajatellaan asiasta. Minulta kysyttiin myös, miksi Aaltosen taide on ollut museossa sivuroolissa. Kerroin toiminnan painottumisesta nykytaiteeseen ja siitä, että museon peruskorjauksen jälkeen Turun kaupungin taidekokoelma, mukaan lukien Aaltosen taide, on määrää tuoda laajemmin esille. Myös opinnäytetyöstäni kyseltiin, mihin liittyen mainitsin olevani kiinnostunut käsitteestä luova ikääntyminen (ks. luku 2.2). Tämä sai ryhmän jakamaan ajatuksiaan aiheesta: luova ikääntyminen nähtiin muun muassa vapautena avata uusia ovia ja heittäytyä kokeilemaan aivan uusia asioita, kun työura on jäänyt taakse.

Kahvin jälkeen teimme varsinaisen esittelykierroksen, jossa kukin vuorollaan kertoi omasta kulttuurisuhteestaan. Kaikki vaikuttivat aktiivisilta senioreilta, joiden harrastukset vaihtelivat konserteista kuorolauluun ja teatterista taidenäyttelyihin. En teettänyt osallistujilla tarkempaa alkukyselyä, mutta jo ensimetreillä kävi selväksi, että osalla oli paljon tietoa myös Wäinö Aaltosesta.

Tämän jälkeen pääsimme Aaltosen tarinan pariin. Kokoamani esitys keskittyi taiteilijan julkisuuskuvaan ja hänestä esitettyihin luonnehdintoihin. Esimerkiksi Kansallisbiografiassa taidehistorioitsija Leena Ahtola-Moorhouse (1997) toteaa Aaltosen olleen ”nuoren Suomen tasavallan arvostetuin kuvanveistäjä ja taiteilija”, joka ”pystyi täyttämään kansakunnan sankarikaipuun kaikkia kansankerroksia puhuttelevin muodoin”. Katsoimme myös uran varrella otettuja valokuvia, joissa taiteilija poseeraa ylväänä ja ryhdikkäänä (ks. Seppä 2017a). Aaltosta on luonnehdittu Suomen kuvatuimmaksi taiteilijaksi (Lindgren 2004, 162), joka osasi jo sata vuotta sitten hyödyntää julkisuutta (Palin 2017, 75). Ryhmässä kiinnitettiin huomiota Aaltosen filmitähtimäiseen olemukseen sekä vaatetukseen, johon liittyen pohdimme räätäli-isän mahdollista vaikutusta. Joku mainitsi Aaltosen harrastaneen painia, mikä taas kirvoitti keskustelua painijan fysiikasta. Myös suosio naisten keskuudessa herätti keskustelua. Esille nousi myös Aaltosen jo lapsena alkanut kuulon heikkeneminen, mikä innoitti tarkastelemaan taiteilijan koulutietä erityislapsen näkökulmasta.

Aloituskerran päätteeksi levitin pöydälle tulostamiani mustavalkoisia valokuvia, jotka esittelivät eri puolia Wäinö Aaltosen elämästä ja urasta. Pyysin osallistujia valitsemaan kuvista yhden ja kertomaan sen pohjalta, mikä heitä taiteilijassa kiinnostaa ja mistä he ainakin haluaisivat tulevilla kerroilla kuulla. Olin jo käyttänyt miltei koko kahden tunnin ajan, minkä vuoksi kuvien valinnalle ja niistä keskustelemiselle jäi valitettavan vähän aikaa. Yksi osallistuja joutui myös poistumaan tässä vaiheessa. Kahdeksan poimi kuvan ja kertoi toiveistaan, jotka koskivat tiivistetysti seuraavia asioita: taiteilijan lapsuudenperhe, omien lasten rooli taiteilijan elämässä, kuvanveistäjän työ ja ulkomaanmatkat sekä suhde muihin aikakauden taiteilijoihin ja kulttuuripersooniin. Keskustelun pohjalta sovimme, että tutustumme seuraavalla kerralla taiteilijan lapsuudenperheeseen.

5.3 Toinen kokoontuminen: Lapsuuskuvia ja kirjeitä läheisille

Toisen tapaamisen (ks. Liite 4) alussa kysyin tunnelmia aloituskerrasta. Moni kertoi saaneensa uusia ajatuksia ja jakaneensa innoissaan asioita myös perheenjäsenilleen. Osa kertoi myös etsineensä omatoimisesti tietoa Wäinö Aaltosesta. Kaksi heistä kertoi löytäneensä Yle Areenasta ohjelman, jossa haastatellaan taiteilijan tytärtä Maija Aaltosta (Pyykkö 2005). Toinen ohjelman katsoneista kertoi saaneensa siitä vastauksen edellisellä kerralla pohtimaansa kysymykseen lasten roolista taiteilijan elämässä. Lisätietoa oli tullut myös kuuroutumiseen ja naissuhteisiin liittyen, mistä keskustelimme. Ohjelma herätti kiinnostusta, joten välitin myöhemmin linkin siihen kaikille.

Museoassistentti Outi Suoranta kiinnitti huomiota ryhmän jäsenten osallistumiseen tiedon tuottamiseen ja jakamiseen heti kurssin alusta alkaen. He eivät siis tyytyneet vain kyselemään, vaan etsivät itse aktiivisesti tietoa. Esimerkiksi edellä mainitun tv-haastattelun saatavuus Yle Areenassa tuli itselleni yllätyksenä, mutta kiitos innokkaiden tiedonetsijöiden katsoin sen ensi tilassa. Jaettu asiantuntijuus toimi myös sillä tavalla, että kun joku ryhmästä esitti kysymyksen, saattoi toinen jo vastata siihen, ennen kuin itse ehdin.

Tämän jälkeen matkasimme taiteilijan lapsuuteen. Olin koonnut esitykseeni valokuvia niin perheestä kuin lapsuudenkodista Hirvensalon saarella Maarian kunnassa (nykyisin osa Turkua). Esittelin perhepotretista taiteilijan vanhemmat – räätälimestari Matti Aaltosen ja puolisonsa Ida Aaltosen – sekä sisaret Martan, Lempin ja Elsan. Pieni Wäinö-poika istui kuvassa merimiesasu yllään. Esittelyä kuunneltiin ihastuneina, välillä kuvista huomioita tehden. Sisäkuvasta joku huomasi kirjahyllyn ja arveli räätälinperheen olleen varsin sivistynyt. Katsoimme myös Aaltosen äidistään ja isästään eri tekniikoilla tekemiä muotokuvia ja keskustelimme veistosten materiaalivalinnan merkityksestä.

Näytin kuvia myös kellarirakennuksesta, jonka vintillä oli Aaltosen ensimmäinen työskentelytila, sekä 1920-luvulla valmistuneesta erillisestä ateljeesta. Kerroin myös taiteilijan sisaren Martta Raskin (n.d.) haastattelusta, jossa tämä kuvailee veljensä työskentelyä taiteilijanuran alkumetreillä sekä opiskeluaikaa Turun piirustuskoulussa erilaisine vastoinkäymisineen. Ryhmässä herätti keskustelua erityisesti kuvaus Aaltosen heikkenevästä kuulosta, joka sisaren mukaan auttoi veljeä syventymään taiteen tekemiseen.

Katsoimme kuvia Aaltosen taideteoksista ja keskustelimme hänen tavastaan purkaa tuntojaan paitsi taiteen tekemiseen, myös julistuksenomaisiin, runollisiin kirjoituksiin. Tästä oli luontevaa siirtyä taiteilijan kirjeisiin. Kerroin, miten niitä säilytetään museon arkistossa, jossa ne ovat museon henkilökunnan ja alan tutkijoiden käytettävissä. Aaltosen kirjeaineistoa ei ole digitoitu, mutta osa hänen sisarilleen kirjoittamista kirjeistä on litteroitu. Olin ottanut esitystäni varten kirjeistä valokuvia, joista osassa näkyi myös taiteilijan piirtämiä kuvia.

Kirjeiden sisältöön perehdyimme pääasiassa siten, että luin tietokoneeni näytöltä ääneen kirjeen kerrallaan. Muutaman kirjeen olin tulostanut luettavaksi vuorolukuna ja stilisoinut tekstiä sen verran, että lukeminen olisi sujuvaa. Pyysin osallistujia kirjaamaan ylös huomioitaan tai yksittäisiä sanoja, sillä mielessäni oli ajatus yhteisestä runosta tai ajatelmasta, jonka kirjoittamisessa sanoja voitaisiin hyödyntää. Jokaisen luetun kirjeen perään varasin aikaa keskustelulle, jotta esille nousseita asioita voitiin reflektoida tuoreeltaan.

Varhaisimmat lukemamme kirjeet olivat 1910-luvun alusta, jolloin teini-ikäinen Aaltonen kirjoitteli kotoa Hirvensalosta isosiskolleen Lempille Sortavalaan. Kirjeissä hän kertoo vuodenvieroksi liittyvistä arkisista asioista, kyläläisten kuulumisista ja opiskelusta Turun piirustuskoulussa. Hän kirjoittaa myös käyneensä ahkerasti konserteissa mainiten nimeltä laulajatar Jenny Spennertin, joka oli esiintynyt Turussa joulukuussa 1911. Joitain vuosia myöhemmin Aaltonen kipuilee jo heikkenevän kuulonsa kanssa ja avautuu ulkopuolisuuden tunteistaan. (Wäinö Aaltosen kirjeet Lempi Hellaakoskelle, WAa, TMK.)

1910-luvun loppupuolella taiteilija on muuttanut Helsinkiin ja kirjoittaa kotiin Hirvensaloon vanhemmilleen ja sisarelleen Elsalle. Kirjeistä huokuu syvä kunnioitus lapsuudenperhettä kohtaan ja huoli vanhemmista. Esiin nousee myös taiteilijanuran alun ylä- ja alamäkiä. 1920-luvun kirjeitä värittää avioituminen, esikoisen syntymä ja matkat ulkomaille. 1930-luvun loppupuolella kuvaan astuu sodanuhka, ja 1940-luvulla Aaltonen kirjoittaa Tukholmasta, jossa oli sotaa paossa. Päällimmäisenä on jälleen huoli läheisistä, etenkin rintamalla olleesta Matti-pojasta. (Wäinö Aaltosen kirjeet Elsa Veurolle, WAa, TMK.)

Kirjeistä keskustellessa osallistujat kiinnittivät huomiota murteellisiin ilmaisuihin ja nykykielestä poikkeaviin sanavalintoihin. Nuori Aaltonen kertoi esimerkiksi piirustuskoulun lähestyvistä ”konventista” ja siitä, ettei hänellä ollut siellä ”lystiä” edellisenä vuonna. Konsertissa käytyään hän kuvaili esiintymispaikan olleen ”ihan ahdingossa”. Myöhemmin hän käytti myös taiteilijantyöhön liittyviä, osallistujille outoja termejä, joita selitin auki parhaani mukaan.

Kirjeiden sisällössä puhututtivat taiteilijan kohtaamat vastoinkäymiset, etenkin kuuroutuminen, sekä läheisten edesottamukset. Pystyin kysyttäessä taustoittamaan joitain yksityiskohtia, mutta en kaikkea. Viittaukset lehdissä kirjoitettuun ”sontaan” ja kollegoiden ärtymykseen saivat ryhmän vertaamaan tilannetta nykymediaan ja -keskustelukulttuuriin. Myös taiteilijan suhtautumisessa sodanuhkaan nähtiin yhtäläisyyksiä nykypäivään.

Jotkin kirjeiden yksityiskohdat herättivät osallistujissa muistoja: esimerkiksi maininta nuorten joululehdistä kirjoitti keskustelua kyseisestä lehtityypistä.

Viittaus ”soitannollisen seuran” konserteissa käymiseen taas herätti pohtimaan, miten perinteikäs Turun Soitannollinen Seura on yhä voimissaan. Kirjeiden niukat osoitemerkinnät ihmetyttivät, ja keskustelua heräsi niin ikään kirjeestä menneen ajan viestintämuotona sekä siitä, mitä omasta ajastamme jää jäljelle.

5.4 Kolmas kokoontuminen: Koti-ikävä ja puutarhamuistoja

Seuraavan kokoontumisen aloitimme kahvitelulla. Annoin aikaa keskinäiselle kuulumistenvaihdolle, minkä jälkeen kyselin tunnelmia edellisestä kerrasta. Kirjeet olivat herättäneet monenlaisia ajatuksia, joita oli hyvä käydä yhdessä läpi. Kirjeen todettiin olleen kuurolle taiteilijalle tärkeä kommunikoinnin muoto, johon hän on myös panostanut. Kirjeistä oli välittynyt kuva herkästä ja tunteellisesta, läheisistään välittävästä taiteilijasta. Ryhmässä oli herännyt pohdintoja Aaltosen maailmankuvasta ja elämänsä näkökulmasta sekä etenemisestä vaikeuksien kautta menestyväksi taiteilijaksi. Mieleen olivat jääneet myös vanhempien muotokuvat ja taitava materiaalinkäyttö. Lisäksi oli herännyt kysymyksiä kirjeiden säilyttämisestä museon arkistossa, mistä kerroin nyt tarkemmin.

Alkukeskustelun jälkeen palasimme vielä Aaltosen nuoruusvuosien tunnelmiin tutustuen laulaja Jenny Spennertiin, jonka konsertissa Aaltonen kertoi käyneensä. Näytin kuvia laulajasta ja soitin otteita hänen musiikistaan (ks. Saulo 2019). Vastaavanlaisia risteyskohtia ja sivupolkuja hyödynsin kokoontumisissa aina sopivissa kohdin elävöittääkseni ajankuvaa ja tuodakseni esille eri taiteenlajeja, joista Aaltonen oli kiinnostunut. Kuulostelin, mikä ryhmää mahdollisesti innostaisi, ja jätin pois sellaisen mikä ei tuntunut luontevalta.

Jatkoimme vielä edellisellä kerralla aloittamaamme kirjeiden lukua. Ryhmää kiinnosti kovasti Aaltosen kuuroutuminen, ja niinpä nostin esille 1920-luvulla Lontoosta lähetetyn toiveikkaan kirjeen, jossa taiteilija kertoo käyneensä sikäläisen korvalääkärin vastaanotolla. Tämän jälkeen luimme lisää Tukholmasta jatkosodan aikana lähetettyjä kirjeitä, joista välittyivät jälleen taiteilijan koti-ikävä, huoli läheisistä ja sotatilan esiin nostamat moninaiset ajatukset. (Wäinö Aaltosen kirjeet Elsa Veurolle, WAA, TMK.)

Sota-ajan kirjeet herättivät keskustelua. Aaltonen kuvasi aikaa Tukholmassa ”ilmassa killumiseksi”, kun ei päässyt toiveistaan huolimatta palaamaan kotiin. Ryhmässä tätä verrattiin nykyhetkeen ja ukrainalaisten pakolaisten tilanteeseen. Huomiota kiinnitettiin myös arkisten asioiden, kuten sisaren perheen heinätöistä tai vaatehuollosta huolehtimisen, toistumiseen kirjeissä.

Katsoimme valokuvia lapsuudenkodin puutarhasta Hirvensalossa, joka oli Aaltoselle merkityksellinen paikka ja johon hän palasi taiteessaan yhä uudelleen eräänlaista ideakuvaa tavoitellen (Vihanta 1994, 73). Puutarhasuhteen taustoittamiseksi näytin myös lyhyen arkistofilmin, jossa taiteilija käyskentelee Kulosaaren-kotinsa pihamaalla pioneja poimien (Aaltonen 1951). Tämän jälkeen siirryimme katsomaan taiteilijan puutarha-aiheisia teoksia. Lähes puolitoista metriä korkea Kotini puutarha II -maalauk (Kuva 1) oli esillä museon käytävällä, jossa pääsimme tutkimaan sen maalipintaa ja työstöjälkiä lähemmin. Muuten vertailimme keskenään hyvin samankaltaisia puutarhasommitelmia PowerPoint-esityksestä. Maalauksissa toistuva naishahmo on taiteilijan sisar Elsa, joka on kuvattu käsissään joko kastelukannu tai kukkakimppu.

Kuva 1. Väinö Aaltonen, Kotini puutarha II, 1950-luku. Öljy kankaalle. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Raakel Närhi, TMK.

Kuvien äärellä syntyi vilkasta keskustelua. Analysoimme ja vertailimme Aaltosen tapoja käsitellä aihetta eri tyylein ja tekniikoin. Yritimme myös selvittää, mitä kukkia taiteilija on kuvannut ja muistelimme, oliko lapsuuden valokuvissa näkynyt vinkkejä asiasta. Etsimme vastausta myös Aaltosen muista kukka-aiheisista teoksista. Pohdimme kuitenkin, onko tarkalla kuvauskohteella lopulta merkitystä, kun kyse on ideakuvasta tai mielenmaisemasta.

Lopuksi alustin ryhmälle seuraavaa kokoontumiskertaa, jolloin menisimme museon työpajaan luomaan omia taideteoksia Aaltosen ideakuvien ja puutarha-aiheiden innoittamina. Annoin kotitehtäväksi pohtia, mikä olisi kunkin osallistujan oma mielenmaisema, puutarhanäkymä tai mansikkapaikka, joka toimisi työpajassa inspiraationlähteenä. Pyysin myös pitämään tallessa kirjeisiin liittyvät sanat ja ehdotin, että työstäisimme niiden pohjalta yhdessä runon, ikään kuin kiteytyksenä Wäinö Aaltosen elämästä.

5.5 Neljäs kokoontuminen: Värejä ja mielenmaisemia

Neljäs kokoontuminen (ks. Liite 6) alkoi jälleen kahvittelulla kokoustilassa, josta siirryimme myöhemmin työpajaan. Paikalla oli alusta alkaen myös museolehtori Laura Tahvanainen, joka vastasi maalaustyöpajan ohjauksesta. Yksi ryhmän jäsen oli ilmoittanut esteestä, joten osallistujia oli tällä kertaa kahdeksan. Lyhyessä alkukeskustelussa todettiin, että edelliskerrasta olivat parhaiten jääneet mieleen lopussa esitellyt puutarhateokset ja niiden naishahmo.

Ennen työpajaan siirtymistä pidin pienen esitelmän Wäinö Aaltosen värinkäytöstä, jonka olin valmistellut yhdessä Outi Suorannan kanssa. Ryhmässä oli jo aiemmin noussut esiin toive, että esittelisin Aaltosen taidetta vähän laajemmin, kun kurssi muuten keskittyi taiteilijan henkilökuvaan. Päätin varata tälle aikaa työpajakerran alusta, jolloin luonteva näkökulma oli värinkäyttö. Aaltosen puutarha-aiheita olimme jo katsoneet toistuvan kuva-aiheen ja ideakuvan kautta, mutta nyt kiinnitin ryhmän huomion värivalintoihin, kuten teosten naishahmon vuoroin siniseen, vuoroin punaiseen mekkoon. Esitys pohjautui taidehistorioitsija Ulla Vihannan (1994, 73, 82–84) artikkeliin,

jossa hän mainitsee sinisen värin edustaneen Aaltoselle henkisyttä ja punaisen elämää.

Tarkastelimme värinkäytön näkökulmasta Aaltosen 1920-luvulla tekemiä maalauksia, joista osa lähenee tyyliltään kubismia. Hän on käyttänyt osassa maalauksistaan lehtikultaa, joka oli pintamateriaalina myös monissa hänen tuon ajan veistoksissaan. Taiteilijan kullankäytössä on nähty yhteys muinaisiin kulttuureihin (Tolonen 2008, 163), ja käyttöä lienee vauhdittanut uutisointi faarao Tutankhamonin hautalöydöstä 1922. Myös Aaltosen Italian-matkalla keväällä 1923 arvellaan olleen merkitystä (Emt., 164). Olimme aiemmin lukeneet taiteilijan Roomasta lähettämän kirjeen, jossa hän kertoi vaikuttuneensa luostarinkirkosta, joka oli ”vallon kultaa ja valkoista marmoria ja valkoisia kukkia täynnä” (Wäinö Aaltosen kirje Elsa Veurolle 21.4.1923, WAA, TMK). Kullatuista veistoksista esittelin ryhmälle erityisesti vuonna 1929 valmistuneen Kultaliljan, joka ehti olla vuosikymmeniä kateissa ennen sen saamista museon kokoelmaan (Willner-Rönholm 2017). Kultaliljan tarina kiehtoi kuulijoita ja lähetin myöhemmin ryhmälle linkin lehtiartikkeliin ”mysterin” ratkeamisesta (ks. Paavilainen 2017). Koin lisämateriaalien lähettämisen toimivaksi keinoksi laajentaa ja syventää kurssin sisältöä.

Alustuksen jälkeen siirryimme työpajaan, jossa ryhmää odotti iso maalauspöytä välineineen. Puutarhatunnelmaa loivat tuoreet, tuoksuvat kukat. Olin valmistellut työpajan alkuun mielikuvarentoutuksen, jonka tarkoituksena oli auttaa sopivaan työskentelytunnelmaan pääsemisessä. Mielikuvarentoutus on monikäyttöinen menetelmä, jonka tavoitteena on päästä rentoon olotilaan erilaisia rauhoittavia ja turvalliselta tuntuvia mielikuvia hyödyntäen. Harjoitusta tehostetaan eri aistien aktivoinnilla kiinnittämällä huomio esimerkiksi mielikuvaympäristön väreihin, tuoksuihin ja ääniin sekä tuntemuksiin iholla. (Liukkonen 2017, 172.)

Istuuduttuamme pöydän ääreen kehotin osallistujia palauttamaan mieleensä valitsemansa mansikkapaikan tai mielenmaiseman. Sitten pyysin hengittämään syvään ja halutessaan sulkemaan silmät, minkä jälkeen aloitimme mielikuvamatkan kohti kunkin valitsemaa paikkaa. Luin kirjoittamani tekstin (Liite 8) ääneen rauhalliseen tahtiin kohta kohdalta edeten. Olin ujuttanut

tekstiin elementtejä, joiden tarkoitus oli herätellä eri aisteja ja auttaa uppoutumaan valittuun mielenmaisemaan. Harjoituksen lopussa pyysin poimimaan maisemasta mukaan jonkin asian tai esineen. Kaikkien avattua silmänsä kävimme kierroksen, jossa jokainen sai halutessaan kertoa, mitä oli ottanut mukaansa. Ääneen mainittiin kaisla, lumpeenkukka, syreeninkukka, juhannusruus, kivi ja keppi. Yksi sanoi ottaneensa mukaansa koko maiseman.

Mielikuvaharjoituksen jälkeen Laura Tahvanainen otti ohjat ja alkoi esitellä maalaustyöpajassa käytettäviä välineitä ja menetelmiä. Maalaus oli tarkoitus toteuttaa vesiväreillä akvarellipaperille, mutta tekemisessä oli mahdollista käyttää myös pullovärejä ja erilaisia ”leimasimia”. Laura havainnollisti, miten kukkien ja kasvien muotoja voi painaa paperille esimerkiksi varsiselleriä, käpyä tai muovipussukkaa hyödyntäen (Kuva 2). Työpajan tavoitteena oli mahdollistaa jokaiselle osallistujalle onnistumisen kokemus, riippumatta lähtötaidoista. Olimme Lauran kanssa yhdessä pohtineet keinoja madaltaa tekemisen kynnystä ja päätyneet edellä kuvailtuihin leimasimiin, joilla pystyi helposti toteuttamaan näyttäviä teoksia. Suurin osa ryhmästä hyödynsi useita eri leimasimia ja innostui kokeilemaan eri väriyhdistelmiä. Osa taas ei kokenut leimasimia tarpeellisiksi, vaan maalasi suoraan siveltimillä paperille.

Kuva 2. Wäinö Senior -kurssin maalaustyöpajassa hyödynnettiin erilaisia leimasimia. Kuva: Johanna Seppä.

Koska en ollut itse vastuussa työpajan ohjaamisesta, pystyin nyt keskittymään havainnointiin. Työpajan tunnelma oli rento, ja tilan täytti innostunut puheensorina ja tekemisen meininki. Osallistujat tekivät rohkeita kokeiluja, oppivat sekä Lauralta että toisiltaan ja inspiroituivat toistensa tekemisestä. Teoksia tuntui syntyvän kuin liukuhihnalta. Välillä joku mainitsi ääneen, ettei osaa tehdä yhtään mitään, mutta että paperille vain jotenkin kummasti syntyy teoksia, kun on hyvät välineet. Toinen taas kommentoi, että aikoo kokeilla leimasimien käyttöä yhdessä lastenlastensa kanssa. Välineitä tutkittiin tarkkaan ja Lauralta kyseltiin ohjeita, miten tekemistä voi jatkaa kotona. Työpajan päättyessä teokset jätettiin rauhassa kuivumaan seuraavaan kertaan.

Työpajan jälkeisessä ohjaajakeskustelussa myös Laura mainitsi hyvästä tunnelmasta ja ryhmädynamiikasta. Hän arveli tekniikkakokeilujen osaltaan keventäneen tunnelmaa ja madaltaneen kynnystä, mikä oli tavoitteenammekin. Laura oli myös huomionut, miten osalla oli valmiina selkeä visio, jota lähteä toteuttamaan, kun taas osa lähti liikkeelle kokeilun ja sattuman kautta. Outi kertoi kuulleensa joidenkin osallistujien jutelleen, että he voisivat osallistua tällaiseen matalan kynnyksen työpajaan toistekin. Hän totesi myös, että mielikuvarentoutus irrotti sopivasti hetkestä ja johdatti tekemisen pariin.

5.6 Viides kokoontuminen: Kirjailijaystäviä ja hetkiä ateljeessa

Viidennen ja viimeisen kokoontumiskerran (ks. Liite 7) aluksi palasimme vielä lyhyesti viikontakaisen työpajan tunnelmiin ja kävimme noutamassa valmiit teokset työpajatilasta. Koko ryhmä oli jälleen koossa, ja edellisellä kerralla poissaollut jäsen näki, minkälaisia teoksia muut olivat toteuttaneet. Jotkut olivat jopa hämmästyneitä nähdessään, mitä olivat saaneet aikaan. Pakkasimme teokset ja siirryimme museon jo tutuksi tulleeseen kokoustilaan.

Tällä kertaa kokeilin ryhmän kanssa VTS-menetelmää (Visual Thinking Strategies) eli keskustelevaa kuvantarkastelua. Metodi on kehitetty 1990-luvulla Yhdysvalloissa psykologi Abigail Housenin ja museokasvattaja Philip Yenawinen yhteistyönä. Strukturoidun VTS-keskustelun avulla esimerkiksi

taideteoksia voi lähestyä ilman ennakkotietoa antaen tilaa osallistujien omille ajatuksille ja tulkinnoille. Ryhmän ohjaaja fasilitoi keskustelua valmiiksi muotoiltujen kysymysten avulla, pysyen neutraalina ja varoen arvottamasta osallistujien kommentteja. Menetelmän avulla voi opettaa ja opetella niin kuvanlukutaitoa kuin kriittistä ajatteluakin. (Keskinen 2024; VTS Suomi ry 2024.)

Näytin ryhmälle mustavalkoisen valokuvan (Kuva 3) ilman taustatietoja ja pyysin katsomaan sitä hetkisen. Tämän jälkeen esitin VTS-keskustelun aloituskysymyksen: ”Mitä tässä kuvassa on meneillään?” (VTS Suomi ry 2024). Kommentointi alkoi varsin nopeasti. Kuvasta tunnistettiin Wäinö Aaltonen, jonka todettiin työstävän naisen muotokuvaa. Ryhmässä pohdittiin, onko maalaus luonnostelu- vai viimeistelyvaiheessa. Joku huomasi mallin selän takana ja jalkojen alla tyynyt, joiden arveltiin viittaavan pitkään paikallaanoloon. Huomio kiinnittyi myös taiteilijan epämukavalta näyttävään penkkiin, joka sai pohtimaan työergonomiaa. Taustalla oleva veistos tunnistettiin Kalevala-aiheiseksi Marjataksi. Kuvan mallistakin esitettiin veikkauksia.

Kuva 3. Wäinö Aaltonen maalaa Ester Ståhlbergin muotokuvaa, 1939. Kuva: Aarne Pietinen. WAA, TMK.

VTS-metodin mukaisesti tein jokaisesta uudesta havainnosta ja tulkinnasta parafrasoin eli sanoitin asian hieman toisin samalla osoittaen kuvasta kohtaa, johon havainto liittyi. Välillä esitin metodin ohjaamana tarkentavia kysymyksiä, kuten: ”Mikä kuvassa sai ajattelemaan, että maalaus olisi luonnosvaiheessa?” VTS:n juju piilee siinä, että mitä tahansa voi kommentoida ja pohtia, kunhan sen pystyy perustelemaan. (VTS Suomi ry 2024.) Olen itse perehtynyt metodiin useissa eri museoalan koulutuksissa ja hyödyntänyt sitä soveltaen, osana perinteistä opastusta näyttelytilassa. Wäinö Senior -kurssi oli ensimmäinen kerta, kun kokeilin metodia arkistovalokuvaan, ja se toimi hyvin. Avasin ryhmälle lyhyesti myös menetelmän perusteita.

VTS-keskustelun lopuksi paljastin kuvan tiedot ja kerroin mallin olevan kirjailija Ester Ståhlberg (1870–1950). Puhtaassa VTS:ssä asia jäisi tähän, mutta tällä kertaa jatkoin kuvan parissa lähestyen sitä mallin näkökulmasta. Luin ryhmälle Ståhlbergin (1987) päiväkirjaa, jossa hän kuvailee Aaltosen mallina oloaan kesällä 1939. Päiväkirjan otteet elävöittivät ajankuvaa ja toivat lisävalaistusta siihen, miten kuuro taiteilija kommunikoi malliensa kanssa keskustelulappujen avulla. Tämä herätti ryhmässä vilkasta keskustelua, jonka yhteydessä pohdittiin niin kuurojen asemaa kuin viittomakielen kehitystä. Ståhlbergin kirja herätti kiinnostusta ja useampi otti sen tiedot ylös.

Tämän jälkeen otin käsittelyyn Pekka Tarkan (2022) Nuori Aaro -kirjan, joka kertoo runoilija Aaro Hellaakoskesta (1893–1952). Olin aiemmin maininnut Hellaakosken olleen Wäinö Aaltosen lanko ja ystävä, mikä oli herättänyt ryhmässä kiinnostusta. Tarkan julkaisu ei ollut itselleni entuudestaan tuttu, mutta perehdyttyäni siihen huomasin sen sisältävän kiinnostavaa tietoa Hellaakosken ja Aaltosen ystävydestä ja yhteistyöstä. Näytin kirjasta joitain kuvia ja luin ääneen otteita, jotka liittyivät Aaltoseen tai tämän Lempi-sisareen. Olin myös koonnut PowerPoint-esitykseen kuvia Aaltosen kuvittamista kansista lankonsa julkaisuihin. Tarkka (2022, 130) kertoo Hellaakosken kirjoittaneen, miten Aaltosen ”syvästi järkytettyä mieltä raatelee kamppailu näkymätöntä painoa vastaan”. Ryhmässä ihmeteltiin, mikä ”näkymätön paino” taiteilijaa uhkasi – oliko se kuurous? Jälleen kerran keskustelu johti pohtimaan kuurojen

asemaa ja sitä, miten kuurous oli pitkään tabu (vrt. Emt., 131). Ståhlbergin päiväkirjan tavoin myös Tarkan kirja kiinnosti ryhmää ja siitä otettiin kuvia. Wäinö Seniorista oli kuin huomaamatta tullut kulttuurin lukupiiri, ja hyvä niin.

Kurssin loppuhuipennukseksi siirryimme vuoteen 1926, jolloin Wäinö Aaltosen ateljeehen Hirvensaloon oli kokoontunut kulttuuriväkeä juhlimaan elokuun hämärtyvässä illassa. Katsoimme juhlista otettua valokuvaa, josta ryhmä tunnisti heti kirjailija F. E. Sillanpään (1888–1964) ja Aaltosen kurkistamassa hänen takaansa. Juhliin osallistui myös muita kirjailijoita sekä arkkitehtejä ja Aaltosen lähipiiriä. Katsoimme myös kuvaa, jossa juhloseurue näyttää tanssivan iloisissa tunnelmissa ja pohdimme, mitä musiikkia juhlissa mahdollisesti kuunneltiin.

Kurssi oli tulossa päätökseensä, mutta vielä oli toteuttamatta yhteinen runo koko kurssin lopputulemana. Vaikka olin tätä itse ehdottanut, olin epäröinyt liikaa toteutustavan suhteen, eikä runolle lopulta jäänyt aikaa. Yksi osallistuja oli jo edellisellä kerralla maininnut kirjoittaneensa oman runon ja toi asian nyt uudelleen esiin. Myös kaksi muuta ilmoitti tehneensä runon. Huolimatta siitä, että asia oli omassa suunnitelmassani jäänyt syrjään, saimme siis kuulla peräti kolme erilaista ja erimittaista runoa (Liite 9). Yhdessä ne kiteyttivät kauniisti sen, mistä kurssissa oli ollut kyse – taiteilija Wäinö Aaltosen taiteesta ja tarinasta.

Keskustelimme vielä siitä, minkälainen kuva osallistujille oli taiteilijasta muodostunut. Esiin tuotiin Aaltosen rooli taidemaalarina, joka oli monelle jäänyt hänen veistäjänuransa varjoon. Myös sarjallinen työskentely mainittiin uutena asiana. Joku luonnehti Aaltosta etsijäksi ja toinen muistutti, että taiteilija on tehnyt myös Karinaisten kirkon alttaritaulun, jota voisi käydä katsomassa. Lopuksi joku mainitsi, että kuva taiteilijasta syveni entisestään, kun rinnalle nostettiin kirjailijat. Sovimme, että jatkamme keskustelua ryhmähaastattelussa, joka oli alkamassa pian. Sitä ennen nautimme vielä kurssin viimeiset kahvit ja kuuntelimme charlestonia vuoden 1926 ateljeejuhlien hengessä.

6 Haastatteluaineiston tarkastelua kahdella tapaa

Tässä luvussa analysoin Wäinö Senior -toiminnan loppuhaastatteluissa (ks. Liite 1) käytyjä keskusteluja suhteessa kehittämistyöni tavoitteisiin. Lähestyn aineistoa kahdella tapaa: Alaluvussa 6.1 käsittelen vastauksia palautteena kurssin sisällöistä ja keskeisistä menetelmistä. Selvitän aineiston avulla, mikä onnistui ja missä olisi vielä voinut parantaa. Alaluvussa 6.2 kaivaudun syvemmälle aineistoon pyrkien ymmärtämään toiminnan laajempia merkityksiä kulttuurihyvinvoinnin ja luovan ikääntymisen viitekehyksessä. Tuon Wäinö Senior -ryhmän jäsenten äänen kuuluviin runsaiden sitaattien kautta.

6.1 Monipuoliset menetelmät syvensivät taiteilijan tarinaa

Kehittämistyöni yhtenä tavoitteena oli tuoda Wäinö Aaltosen tarina tutuksi erityisesti ikääntyville. Wäinö Senior -kurssilla tarinaa lähestyttiin monipuolisten materiaalien ja vaihtelevien ryhmätoiminnan menetelmien kautta (ks. luku 5). Keräsin tietoa toiminnan onnistumisesta ja kehittämismahdollisuuksista jo kurssin aikana havainnoiden ja osallistujien näkemyksiä kuulostellen. Tarkemmin pureuduin asiaan loppuhaastatteluissa, joissa osallistujat pystyivät kommentoimaan koko kuljettua matkaa.

Haastatteluissa kaikki osallistujat totesivat saaneensa runsaasti tietoa Wäinö Aaltosesta ja hänen henkilöhistoriastaan. Tämä koski myös heitä, joilla tietoa oli ollut jo entuudestaan. Tämä oli myös ennako-oletukseni, koska suuri osa kurssin sisällöstä pohjautui aineistoon, joka ei ole normaalisti saatavilla. Esimerkiksi Wäinö Aaltosen kirjeitä on silloin tällöin nostettu esiin näyttelyissä ja artikkeleissa (ks. esim. Seppä 2017b), mutta näin laajamittaisesti yleisö ei ole päässyt niihin tutustumaan. Myös katsomiemme valokuvien ja taideteoskuvien joukossa oli kuvia, joita ei ole koskaan julkaistu. Kurssin osallistujat kokivat, että ”salaisuuksien verho avautui”, kun ”päästiin alueille, mihin ei muuten päästä”. Kehittämistyöni yhtenä tavoitteena oli parantaa Wäinö Aaltosen taideteosten ja arkistoaineiston saavutettavuutta, mikä myös toteutui.

Moni osallistuja koki, että antoisaa oli nimenomaan kurkistaminen taiteen ja julkisuuskuvan taakse eli tutustuminen taiteilijaan henkilöinä:

Siinä pääsi vähän niin kun siihen Wäinö Aaltosen persoonaan, mikä mun mielestä oli koko tän sarjan niinku suurin anti, saada sitä Wäinö Aaltosen henkilökuvaa niinku itselle sisäistettyä. En tiennyt hänestä kovinkaan paljon, muuta kuin että turkulainen persoona, jolla oli kuulo-ongelma, ja jota oon miettinyt aina, että miten ihmeessä se pärjäs. (Osallistuja A.)

Luvussa 5 kerroin, että taiteilijan persoonassa ryhmää kiinnostivat niin maailmankatsomus kuin arkiset asiat. Ehkä eniten keskustelua herätti kuuroutuminen sekä se, miten taiteilija pystyi tästä huolimatta luomaan menestyksekkään uran. Palaan tähän myöhemmin alaluvussa 6.2, kun pohdin kurssin syvempiä merkityksiä.

Vastauksissa kiinnitettiin huomiota myös taiteilijan tarinaa ympäröivään laajempaan kontekstiin, jonka esiin tuominen koettiin osaksi oppimiskokemusta:

Joo hyvin kokonaisvaltaisesti, kun olet kertonut tästä henkilökohtaisesta elämästä ja sitten jotenkin mitä Suomessakin on tapahtunut, että se on niinku liittynyt koko Suomen historiaan tää kaikki Wäinö Aaltosen elämä. Niin se on ollut must kauhean mielenkiintoista ja kivaa, nimenomaan itsekkäästi ajatellen, oon oppinut paljon. (Osallistuja D.)

Ryhmä antoi positiivista palautetta siitä, että kokoontumiset olivat sisällöltään ja metodeiltaan vaihtelevia. Toisaalta pohdittiin myös, että tulevien kurssien etenemistä voisi jäntevöittää tämän kurssin kokemusten pohjalta. Yksi osallistuja luonnehti kokoontumisten olleen ”positiivisesti sekamelskaisia”, millä hän viittasi siihen, että mielenkiinto pysyi yllä, kun aina tuli jotain uutta. Eri menetelmien ja lähestymistapojen koettiin syventäneen taiteilijan tarinaa. Seuraava ote ryhmähaastattelusta havainnollistaa, miten eri aineistotyypit ja metodit puhuttelivat eri osallistujia:

Henkilökohtaisesti mä koin että ne kirjeet oli kaikkein mielenkiintoisimmat. Ne oli tosi kivat, kun käytiin läpi niitä. (Osallistuja D.)

Ja ne valokuvat, ne oli toinen semmoinen lähde. Sitten kun rupesi katsomaan niitä yksityiskohtia niistä kuvista, niin sieltähän löytyi vaikka mitä, joka taustoitti sitten Wäinö Aaltosen persoona. (Osallistuja A.)

Mä taas tykkäsin, kun katsottiin niin tarkkaan näitä teoksia ja noita maalauksia. Ja kun se on mulle niinku ihan uutta semmonen, että ei ole tullut mieleenkään, että niitä voi niinku kerta kaikkiaan, kaikkia pieniä yksityiskohtia sieltä niinku

kaivaa, ja että niillä on kaikilla merkitys. Että mä tykkäsin hirveästi siitä osiosta. (Osallistuja G.)

Ja mä tykkäsin kaikkein eniten siitä just kun me tehtiin ite siellä työpajassa, niin musta se oli tosi kivaa. Ja myös sitten niissä kirjeissä ja niissä valokuvissa, niin tuli se ajankuva ja se Suomen historia justiin hienosti esille. (Osallistuja C.)

Kirjeisiin liittyen halusin selvittää, miten niiden ääneen lukeminen toimi ja olisiko ryhmä halunnut lukea itse enemmän tai tutustua kirjeisiin esimerkiksi pienryhmissä. Lukemisen ja kuuntelemisen suhdetta pidettiin hyvänä eikä metodiin toivottu muutosta. Ääneen lukemisen todettiin tehneen kirjeet elävämmiksi. Kirjeet koettiin erinomaiseksi lähteeksi päästä sisään taiteilijan yksityiseen puoleen, tunnemaailmaan ja ajankuvaan, ja yhteisen keskustelun koettiin syventäneen niiden antia entisestään:

Musta se oli just hienoo, kun luettiin vuorotellen, tai sinä luit, ja sitten vähän niinku analysoitiin, että mitä ne kirjeet niin kun, millaista tunnelmaakin ne kertoo, mitä siitä ajasta, läheissuhteista. Että ne antoi ne kirjeet sillä lailla aika paljon kun niitä käsiteltiin, kuin se että sä vaan lukisit jostain itsekseen. (Osallistuja B.)

Kirjeiden tapaan myös arkistovalokuvien ja niistä keskustellessa nousseiden näkökulmien todettiin syventäneen taiteilijan tarinaa ja ajankuvaa. Luvussa 5 kerroin, että kokeilimme yhden valokuvan katsomiseen VTS-menetelmää. Se koettiin hyväksi tavaksi osallistaa ryhmää ja saada kuvasta kaivettua esiin monia eri näkökulmia:

Se oli ihan mielenkiintoista, kun sitä kuvaakin katsottiin [VTS-menetelmällä] täällä. Siitä sitten eri ihmiset näkee ihan eri lailla. (Osallistuja H.)

Fyysisiä taideteoksia näimme kurssin aikana vain muutamia, mutta kuvien kautta tutustuimme niin Aaltosen veistoksiin ja maalauksiin kuin luonnoksiin ja kirjankansikuvituksiin. Maalauksista eniten esillä olivat puutarha-aiheet, joiden samanlaisena toistuva kuva-aihe herätti ryhmässä oivalluksia siitä, miten taiteilija voi palata itselleen merkityksellisen aiheen pariin yhä uudelleen ja uudelleen. Maalausten katsominen ja niistä keskusteleminen oli ryhmälle kenties luontevampaa kuin kolmiulotteisten veistosten analysointi, mutta myös jälkimmäisistä tehtiin tarkkoja havaintoja:

Jotenkin, vaikka niitä veistoksia ei niin paljon katsottu, mutta kuitenkin se herkkyyks esimerkiksi Marjatta-veistoksessa [...], niin miten hän pystyi saamaan

kiveen tai muuhun tämmöseen materiaalin sen tunteen. Että se niin kun heijastuu tavallaan, paitsi että se ulkonäkö, niin se tunne tulee siitä takaisin. (Osallistuja I.)

Koska kurssin fokus oli taiteilijan tarinassa ja arkistoaineiston esilletuomisessa, jäi itse taiteen osuus osan mielestä turhan suppeaksi. Toisaalta moni koki myös, että Aaltosen taideteoksiin voi kirjallisuuden kautta tutustua itsekseenkin, kun taas arkistoaineistoon on pääsy vain kurssilla. Jatkoa ajatellen on hyvä miettiä, missä suhteessa käsitellään taidetta ja muuta aineistoa ja voisiko nämä saada limittymään vielä paremmin, muodostamaan kokonaisuuksia.

Työpajan tunnelmaa luonnehdittiin lämpimäksi ja kotoisaksi. Ryhmä koki, että heitä arvostettiin luomalla kutsuva maalauspiste, jossa välineet olivat valmiina odottamassa ja tuoreet kukat maljakoissa. Maalaushetkeä edeltänyt mielikuvarentoutus koettiin luontevana siirtymänä ja tunnelmaan johdattelijana. Osalla oli kokemusta taiteen tekemisestä oman taideharrastuksen kautta, osa taas painotti, ettei osaa lainkaan maalata. Haastatteluissa osa kertoi pitävänsä taiteen katsomisesta esimerkiksi näyttelyissä, mutta itse taiteen tekemisen kynnys on ollut korkea. Työpajan menetelmät saivat kiitosta siitä, että ne madalsivat kynnystä aloittelijalle:

Se oli mun mielestä ihan mielettömän hienoo. Ja varsinkin tämmösel ihmisel joka niinku tuntee että en osaa maalata, en piirtää, ei mitään tollasta, että se ei ole niinku mun alaa ollenkaan. (Osallistuja G.)

Ja nimenomaan se oli kiva, että siinä oli ne [leimasimet], ettei tarvi niinku koko aika ajatella, että mitä mä nyt piirtäisin, että en osaa piirtää kukkasta, että sitten kun siitä tuli niinku se pohja tavallaan niin siitä saattoi jotain vähän jatkaa vaikka. (Osallistuja D.)

Toisaalta yksi osallistuja pohti myös, olivatko työpajan menetelmät turhankin helppoja ja olisiko akvarellin tilalla voinut olla joku Aaltoselle ominaisempi tekniikka. Linkki taiteilijaan oli mietitty aiheen ja sisällön kautta, kun taas tekniikoissa pyrittiin mahdollisimman matalaan osallistumiskynnykseen ja vastaavasti korkeaan onnistumisen mahdollisuuteen. Jatkossa tekemistä voinee vielä enemmän eriyttää niin, että haastetta riittää myös taidetta harrastaville. Osallistujien valmiuksia voisi myös kartoittaa alkukyselyllä, jonka myötä tekeminen saataisiin vastaamaan kunkin odotuksia ja osaamista.

6.2 Wäinö Senior -toiminta ja luova ikääntyminen

Tässä alaluvussa tulkiten aineistoa kulttuurihyvinvoinnin ja luovan ikääntymisen viitekehyksessä. Nostan aineistosta esiin keskeisiä teemoja ja peilaan niitä soveltaen Emily Bradfieldin (2020, 385) väitöstutkimuksessaan ehdottamaan luovan ikääntymisen käsitekehukseen: osallistuminen (participation), yhteys (connection), kukoistus (flourishing). Bradfieldin tutkimuksessa ikääntyvät kokivat taidetoimintaan osallistumisen muun muassa mahdollisuutena luoda yhteyksiä ja kehittää uusia taitoja, mikä taas avasi mahdollisuuden itseluottamuksen ja luovan resilienssin vahvistumiseen (Emt., 380). Etenen seuraavissa alaluvuissa osallistumisen ja yhteyksien luomisen kautta kohti kukoistusta, joka kiteyttää aineistoanalyysini.

6.2.1 Osallistuminen

Osallistaminen, osallistuminen ja näiden kautta mahdollistuva osallisuus ovat museoiden yleisötyön ytimessä. Wäinö Senior -kurssi kokonaisuudessaan tarjosi ikääntyville mahdollisuuden osallistua niin taidetoimintaan, yhdessä oppimiseen kuin museon kehittämistyöhön. Osallistuminen kulki punaisena lankana kurssin kaikissa vaiheissa, joita tarkastelen seuraavaksi lähemmin.

Kurssin asiasisällöistä käydyt keskustelut nähtiin osallistumisena, jonka kautta aiheeseen oli mahdollista syventyä paremmin:

Kyllä mun mielestäni se niinku laajentaa tätä. [...] just semmonen määrätyn tyyppinen osallistuminen, niin siihen niinku eri tavalla syventyy. Tavallaan kun sä kuuntelet pelkkää luentoo, niin sitten, jokainen tietää että se on vähän... Että kyllä toi niinku mun mielestäni, kuin mä nyt sanoisin, jotenkin tulee sisälle enemmän, ettei se liu'u tosta noin vaan. Ja silloin se antaa toisillekin enemmän, koska mä uskon että jokainen uskaltaa enemmän ehkä tulla esille. (Osallistuja I.)

Isola ym. (2017, 47) muistuttavat, että osallistavassa toiminnassa kokemusten ja niiden reflektoinnin kautta etenevä prosessi on tärkeämpää kuin lopputulos, johon tähdätään. Wäinö Senior -kurssilla ryhmä pääsi osalliseksi aineistoon, johon vain harvalla on pääsy, mutta ilman yhteisiä keskusteluja ja jaettua asiantuntijuutta kirjeet, kuvat ja taide eivät olisi heränneet eloon.

Haastatteluissa nousi esiin myös taiteen monikanavaisuus ja eri aistit, joita taide voi herätellä ja joiden kautta on mahdollista eläytyä teoksen maailmaan.

Esimerkiksi Wäinö Aaltosen Kotini puutarha II -maalauksen katsominen ja sen äärellä käyty keskustelu herättivät yhdessä osallistujassa muistoja lapsuudesta:

Kun mä katsoin sitä kuvaa, niin ihan niinku hajut ja tuoksut ja semmoiset, mitkä tuli niinku. Kasvit kukki aina, ja sitten vuoden[kierto], milloin on omenoita ja milloin on kirsikoita, milloin poimittiin marjoja. [...] Hänellä [isoäidillä] oli valtavan rehevä iso puutarha, niin me oltiin joskus kesäisin siellä, niin kaikki ne mitä siellä oli, ja sitten kun laitettiin filtti ja syötiin eväitä. Ihan valtavasti toi esiin se teos. (Osallistuja B.)

Taiteen monikanavaisuus nousee esiin WHO:n raportissa taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista. Taiteen kokemiseen ja tekemiseen liittyy muun muassa aistien aktivointia, mielikuvituksen käyttöä ja tunteiden herättämistä, joilla on vaikutusta kokijan terveyteen ja hyvinvointiin. (Fancourt & Finn 2019, 2–3; Taikusydän 2019.)

Wäinö Senior -kurssilla moniaistisuus oli konkreettisesti läsnä työpajassa, jossa kukat tuoksuivat ja taiteeseen otettiin tuntumaa erilaisten materiaalien ja välineiden kautta. Työpajassa osallistuminen oli konkreettista tekemistä, yhdessä luomista ja maalausprosessiin heittäytymistä. Haastatteluissa todettiin, että oli hienoa, ettei tekniikkaa tarjottu annettuna, vaan osallistujilla oli vapaus valita ja kokeilla, mitä materiaaleja, välineitä ja metodeja käyttävät. Työpajan teeman eli mielenmaiseman kautta mukaan tuli omakohtainen taso, johon virittäytymistä helpotti maalaushetkeä edeltänyt moniaistinen mielikuvarentoutus:

No se oli se, kun pidettiin silmät kiinni, ja miks sitä nyt taas sanotaan, niin se oli jotenkin kauheen kivaa. Että mulle ainakin just tuli se, [...] mailla kun mä menen aina rantaan ensimmäiseksi kun mä tulen sinne, niin mä olin ihan 1000-prosenttisesti siellä niinku sinä aikana. (Osallistuja D.)

Bradfieldin (2020, 380) aineistossa taiteen tekemiseen yhdistettiin käsitteet uppoutuminen (absorption) ja virtaus (flow). Samantyyppisiä tuntemuksia liitettiin myös taiteesta nauttimiseen esimerkiksi näyttelyissä.

6.2.2 Yhteys

Osallistumisen kautta avautuu mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja yhteyksien luomiseen. Bradfield (2020, 197) toteaa aineistonsa pohjalta, että vaikka taidetoimintaan osallistumisessa ja sen merkitysten luomisessa itse taiteella on keskeinen rooli, on myös ryhmän ja yhteisöllisyyden merkitys suuri – joissain tapauksissa jopa suurempi kuin toiminnan sisältöjen.

Wäinö Senior -toiminnan yhtenä kulmakivenä oli ryhmä, joka sekä testasi konseptia että osallistui sen kehittämiseen. Ryhmädynamiikka vaikutti alusta alkaen hyvältä, ja se tuli esiin myös haastatteluaineistossa:

Tässä on ollut tosi semmoinen lämmin tunnelma. On uskaltanut sanoa mitä on sanottavaa vaikkei se aina ole mitään merkillistä. Mutta kuitenkin, ettei ole tarvinnut miettiä kehtaanko ja uskallanko ja voinko. Vaan jokainen on saanut varmaan olla ihan oma itsensä. (Osallistuja A.)

Ryhmän yhteen hitsautumisesta kertoo se, että kun yhdellä kerralla yksi osallistuja oli poissa, huomattiin se ryhmässä heti. Osallistujat kokivat sopineensa hyvin yhteen, vaikka eivät tunteneet toisiaan etukäteen. Haastatteluissa he arvelivat, että heitä yhdisti paitsi ikä ja elämäkokemus, myös yhteinen kiinnostus aiheeseen, mistä kasvoi kurssin edetessä heille suuri voimavara. Tämä havainto on yhteneväinen Bradfieldin (2020, 197–198) aineiston kanssa, jossa taidetoiminnan koettiin tuoneen yhteen samoista asioista kiinnostuneita ihmisiä ja joille toiminta tarjosi syyn kokoontua ja tutustua uusiin ihmisiin. Ryhmän merkitys vaikutti olleen sitä suurempi, mitä pitkäkestoisemmasta toiminnasta oli kyse.

Ryhmähaastattelussa osallistujat painottivat myös ohjauksen merkitystä ryhmähengen ja tunnelman luomisessa. He antoivat kiitosta siitä, että kokoontumisten tunnelma oli rento ja että heille annettiin tilaa keskustella ja kertoa näkemyksiään:

Se tilan antaminen oli musta kauhean hyvä. Ettet sä niinku kiirehtinyt eteenpäin vaan sä katsoit vähän, että onko, ja kysyitkin vielä, että onko vielä jotain. (Osallistuja B.)

Myös osallistujat antoivat toisilleen tilaa. Toiset olivat luonnollisesti äänessä enemmän ja toiset vähemmän, mutta kaikki kokivat saaneensa äänensä kuuluviin silloin kun halusivat. He myös arvostivat toistensa näkemyksiä ja asiantuntemusta. Moni kertoi saaneensa valtavasti uutta tietoa paitsi kurssilta myös muilta osallistujilta:

Mun mielestä täällä oli tosi paljon sellasia, jotka tiesi hyvin paljon niinku Wäinö Aaltosesta ja yleensä taiteesta ja näin, että niinku siinäkin mielessä oli helppo olla hiljaa, kun tota itse ei niinkö tiennyt oikeastaan paljon mitään. Niin mulla oli kyl koko aika joka istunnon jälkeen semmonen olo, et mä oon kyllä itse henkilökohtaisesti saanu ihan hirveesti niinku tietoa ja ajatuksia ja jopa ideoita. (Osallistuja G.)

Ryhmässä koettiin, että kaikki toivat yhteiseen pöytään oman elämäkokemuksensa ja eri alojen asiantuntemuksensa, jota sitten jaettiin yhteisen keskustelun kautta. Asiantuntemus ei liittynyt pelkästään Wäinö Aaltoseen tai yleisemmin taiteeseen, vaan mihin tahansa kurssilla esiin nousseeseen asiaan tai ilmiöön. Esimerkiksi kirjeistä keskustellessa ryhmän koettiin tuottaneen lisää sisältöä sellaisiin aiheisiin, joista itsellä ei olisi ollut juuri sanottavaa. Lisäarvoa koettiin tulleen myös siitä, kun sai kuulla erilaisia näkökulmia ja pääsi sitä kautta kurkistamaan toisten mielenmaisemaan. Tätä puolta luonnehdittiin sanoilla rikastuttava ja laajentava. Wäinö Senior -toiminnassa toteutui jaettu asiantuntijuus ja vastavuoroinen oppiminen, joka on keskeinen piirre esimerkiksi kanssatutkimuksessa (vrt. Hoppania ym. 2019, 87).

Työpajaosiossa osallistujat kokivat nauttineensa yhteisestä luovasta hetkestä ja inspiroituneensa toistensa tekemisestä. Pajassa sai keskittyä tekemään omaa työtään, mutta osana ryhmää. Osallistujat arvostivat sitä, että jokainen sai tehdä omannäköistään jälkeä, omalla tavallaan ja tyylillään:

Ja sit silloin kun aika keskittyneesti teki sitä omaa, mutta sitten kun katseli ympärille, niin oli kiva nähdä, että kaikki oli niinku työn touhussa ja kaikki teki sitä omaansa, ja kuitenkin oltiin siinäkin lähekkäin. Että oli mun mielestä oikein todella mukava, ja semmonen luova jotenkin, että kaikki sai tehdä sitä ihan omaansa ja omalla tavallaan. [...] Ja mikä on hienoa, että kaikki oli niin erilaisia, oman näköisiä, ettei ole semmoisia kloonattuja. (Osallistuja B.)

Bradfieldin (2020, 202) aineistosta löytyy samanlaisia kokemuksia jaetusta taidehetkestä ja muiden työskentelyn inspiroivuudesta. Vastaavasti Huhtinen-

Hildén ja Isola (2019, 2) mainitsevat yhteisyyden kokemuksen vahvistuvan esimerkiksi yhdessä soittamisen ja laulamisen kautta.

Wäinö Senior -kokoontumisten kahvihetken koettiin osaltaan auttaneen rennon tunnelman luomisessa. Kahvilla mainittiin olevan ”kummallinen maaginen voima” ja sen todettiin lämmittävän niin sisäisesti kuin ulkoisestikin. Esille nousi myös kahvihetken sosiaalinen, yhteisöä kokoava ulottuvuus:

Kyl se niinku tekee sitä leposammaks ja lämpimämmäks jotenkin, se yhteinen kahvihetki. Siinä kahvin tuoksussa on jotakin, mikä rauhoittaa ja tekee, että tää on meidän porukka tässä pöydän vieressä, että nyt me kahvitellaan. (Osallistuja F.)

Kahvi- tai teehetken merkitystä senioritoiminnassa painotetaan muun muassa Museums on Prescription -hankkeen tuottamassa oppaassa, jonka mukaan teetauko oli ollut yksi hankkeessa järjestetyn ryhmätoiminnan tärkeimmistä asioista niin osallistujien kuin järjestäjien mielestä (Veall ym. 2017, 6, 11).

Bradfield (2020, 312) mainitsee käsitekehityksensä yhteysteeman alla myös ikääntymiseen liittyvät muutokset tai siirtymät (transitions of ageing), millä hän viittaa mm. eläkeiän mukanaan tuomaan vapautteen kokeilla uusia asioita, joihin ei ole aiemmin ollut aikaa. Kerroin luvussa 5.2, miten käsite luova ikääntyminen herätti Wäinö Senior -ryhmässä spontaanisti mielikuvia uusien ovien avaamisesta työuran jäätyä taakse. Keskustelin käsitteestä osan kanssa myös yksilöhaastatteluissa. Keskusteluissa ovien avaaminen kytkeytyi lähinnä lisääntyneeseen aikaan, mutta vapautuminen nähtiin myös tietynlaisena rohkeutena:

Sitä toivoo, että tällä iällä kaikki turha sovinnaisuus jäis pois, mikä tarkoittaa just ovien avaamista. Että ei olis semmosta, että ei tän ikäiset nytten... Miksei voi? Mikä ei niinku loukkaa muita ihmisiä, niin kaikkea voi. (Osallistuja E.)

Sovinnaisuuteen ja sen rikkomiseen liittyy myös käsitys siitä, minkälaisen toiminnan katsotaan sopivan millekin ikäryhmälle. Laes ja Rautiainen (2022, 182) toteavat joidenkin ikääntyvien jopa karttavan sellaisia harrastuksia, joita pidetään yleisesti eläkeläisille sopivina. Tämä tulee esiin myös Bradfieldin (2020, 206, 250) aineistossa, jossa taideharrastusten koettiin olleen ”hauskempia kuin bingo”, jota stereotyyppisesti pidetään eläkeläisten

harrastuksena. Wäinö Senior -ryhmän jäsenistä osa kertoi halunneensa mukaan, koska toiminta vaikutti erilaiselta, mitä eläkeläisille yleensä tarjotaan. Yksi totesi, että oli kiinnostavaa tulla avoimin mielin mukaan toimintaan, josta ei tiennyt liikoja etukäteen.

6.2.3 Kukoistus

Osallistumisen ja yhteyden kautta kuljetaan kohti kukoistusta, joka on Bradfieldin käsitekehityksen kolmas osio. Bradfieldille (2020, 383) kukoistus on psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia, johon tarvitaan muun muassa resilienssiä, optimismia, hyvää itsetuntoa ja merkityksellisyyden kokemuksia. Se, minkälainen osallistuminen tai taidetoiminta mahdollisesti saa kenenkin kukoistamaan on sidoksissa henkilökohtaiseen kulttuuri- ja taidesuhteeseen, joka on myös kulttuurihyvinvoinnin ytimessä (ks. Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019). Asiaa alleviivaa Laeksen ja Rautiaisen (2022, 185) tutkimuksessaan eläkeläisten taidetoimijuudesta tekemä havainto, jonka mukaan taide edistää yksilön hyvinvointia vain, jos tämä kokee taiteen itselleen merkitykselliseksi.

Haastatteluaineistosta löytyi runsaasti merkkejä Wäinö Senior -toiminnan positiivisista vaikutuksista osallistujien hyvinvointiin. En kysynyt hyvinvointivaikutuksista suoraan, vaan tiedustelin esimerkiksi, mikä toiminnassa oli ollut kullekin merkityksellistä. Hyvinvointiin viittaavia kommentteja ja sanavalintoja löytyi myös muiden kysymysten alta. Osallistujat saattoivat esimerkiksi mainita lähteneensä museosta kotiin virkistyneinä tai kokeneensa toiminnan piristäväksi.

Tää antoi mulle taas uutta katsomistapaa. Että kyllä sitä niinku vanhanakin nauttii, kun jollain taval tuntee vähän laajenevansa, jossain kohtaa. Että todella, mä en osaa sitä sanoiks nyt oikein pukee, mut sen mä tiedän että mä olin hirveän iloinen, että jahas nyt mennään Johannan luokse. Että se oli todella positiivista mulle, että mä oikein niin kun tykkäsin ihan tärkeäksi melkein itseni tuol ryhmäs sitten. (Osallistuja I.)

Wäinö Senior -toiminnan kaltaisia ”sukelluksia” taiteeseen ja taiteilijan elämään pidettiin psyykkisesti tärkeänä etenkin ikääntyville. Toisaalta merkitykselliseksi koettiin myös fyysinen aktiivisuus, jota ryhmätoimintaan osallistuminen edellytti:

No merkityksellistä oli se, että tästä tuli tämmöinen liikuntapäivä, jolloin kun mä kävelen edestakaisin museoon niin mä kävelen 5 km. Ja sitten se niinku rytmitti tän maanantaipäivän. (Osallistuja C.)

Vastaava havainto löytyy myös Bradfieldin (2020, 208) aineistosta, jossa fyysinen siirtymä teatteriin koettiin osaksi vierailun hyvinvointivaikutuksia.

Kerroin luvussa 5, miten osallistujat innostuivat Wäinö Senior -kurssin aiheesta ja etsivät omatoimisesti tietoa kirjoista ja verkosta. Asia nousi esiin myös haastatteluvastauksissa:

Joo tää on ollut tosi antoisaa ja mielenkiintoista, ja tässähän on ihan herännyt, et hetihän mä silloin googlasin ensimmäisen kerran jälkeen ja katsoin tämän Maija Aaltosen [haastattelun]. Että kyllä tää on ollut ihan piristävää tavata, ja täältä saada vinkkejä miten tällainen suuri taiteilija on sitten elänyt silloin. (Osallistuja H.)

Tiedonjano ei kohdistunut pelkästään Aaltoseen, vaan se laajeni koskemaan myös kurssilla kuljettuja sivupolkuja, jotka syvensivät kurssin antia entisestään:

Ja sitten se, että heräsi niin kun uteliaisuus kaikkeen muuhun, niinku sä sanoit joskus, että kun menee googleen johonkin niin sitten ajatus laukkaa tonne, totakin on ja totakin ja totakin. Esimerkiksi tää lanko Hellaakoski, niin mä ajattelin, että se olisi todella mielenkiintoista perehtyä siihen paremmin. (Osallistuja E.)

Loppuhaastatteluissa käytiin keskustelua siitä, miten aiheeseen perehtymistä voi jatkaa, kun kiinnostus ja innostus on herännyt. Moni kertoi jatkaneensa itsenäistä tiedonhankintaa eri aihepiireistä kurssin päätyttyä. Pohdimme myös mahdollisuutta järjestää kurssille jatkoa yksittäisten tapaamiskertojen muodossa, jolloin kokemuksia voisi edelleen jakaa tutussa ryhmässä:

Kyllä mä ainakin tykkään, että on tämmöinen ryhmätoiminta, johon tullaan. Kyllä tässä nyt ihan tarpeeksi on saanut ihan itsekseen vain yksin katsoa asioita. Mä ainakin olen hirveästi tykännyt tästä että meillä on tämmöinen ryhmä. Että oikein tuntuu pahalta, että voi ei, eikö me nyt enää tavatakaan! (Osallistuja G.)

Tietosisältöjen lisäksi innostusta ja jatkosuunnitelmia herätti myös maalaustyöpaja, kuten luvussa 5 kerroin. Osan puhettavassa niin työpajan aikana kuin loppuhaastatteluissa korostui epävarmuus omista kyvyistä, mutta työskentelyä pidettiin mukavana kokemuksena, joka toi mukanaan myös oivalluksia:

Mä koin kyllä itse, että omat tuherrukset oli mitä ne oli, mutta sitten kun mä katsoin niitä kotona, niin sitten kun niitä käänteli, niistä tulikin maisemia, niinku joku puska tai joku mihinkä luulin maalaavani jonkun kasvin, sit kun sen käänsi toisin päin, niin siitä tulikin niinku semmonen maisema jossain kallioisella meren rannalla. Se oli aika huvittavaa. Se oli kivaa, kaiken kaikkiaan se oli kivaa. (Osallistuja A.)

Merkitystä saattoi olla myös muilta saaduilla kommentteilla:

Sitten kun mä vein ne kato kotiin ja näyttelin ihmisille, niin ne sanoi että ah kui hienoja, millai sä olet tuon tehnyt. No, painelin vähän sutilla tosta noin. Kun ne näyttää niin jotenkin semmoselta, taiteelliselta. (Osallistuja G.)

Osalle merkityksellisyyttä loi se, että he pääsivät osallistumaan museon kehittämistoimintaan ja täten auttamaan niin museota kuin muita ikääntyviä. Bradfieldin (2020, 200) aineistosta löytyy vastaavia tapauksia, joissa ikääntyvä henkilö kokee tyytyväisyyttä kyetessään antamaan panoksensa yhteiskunnalle.

Osalla Wäinö Senior -kurssin osallistujista ajatukset olivat myös omassa ikääntymisessä:

Jos sitten olisin jossain laitoksessa, niin kyllä mä just haluaisin että mul olis jotain, että mä näkisin jotain kauniita kuvia, ja jotain tämmöistä olisi mahdollisuus, kun sitten ihan vielä ymmärtäisi kuitenkin. [...] Että jos pääsis johonkin semmoseen osallistumaan. (Osallistuja H.)

Monelle toiminnan merkityksellisintä antia oli se, että sai perehtyä Wäinö Aaltosen taiteeseen ja tarinaan, oppia hänestä uutta ja saada uusia näkökulmia:

No mun mielestäni se että on niinku rauhassa paneutunut johonkin asiaan, johonkin taiteilijaan, sillai et se on niinku kypsynyt tossa. Jos me nyt oltiin, olikse 5 kertaa, niin aivan varmaan Wäinö Aaltonen on saanut ihan uuden merkityksen mulle. Ennen se on ollut, olen mennyt tästä aina ohi ja olen kyllä käynyt sisälläkin erinomaisen monta kertaa, mutta en mä ole tutustunut tähän persoonaan sillai lailla. Ei Wäinö oo tullut mun kaveriks vielä. Ja on se vähän etäinen persoona muutenkin, että ei sitä lähelle ehkä päässy silloinkaan. [Mutta onko siis nyt tullut kaveriksi?] On, on! Ainakin sillai, tuttavaksi. (Osallistuja A.)

Useamman vastauksissa näkyi merkkejä kuvanlukutaidon parantumisesta, mikä ei ollut kirjattuna kurssin tavoitteisiin, mutta on sisäänkirjoitettuna kaikkeen WAMin toimintaan. Tämä löydös tuli itselleni yllätyksenä, koska kurssin pääpaino oli taiteilijan tarinassa, vaikka toki myös taidetta katsottiin.

Se on ollu just tämä tutustuminen tämmöseen, että millä tavalla näitä taideteoksia voisi niinku ruveta katsomaan eri tavalla, että siinä tuli vähän semmonen nälkä siihen asiaan. [...] Taideteosten niinku oikein silleen katsominen, että voisi vaikka keskustella jonkun kanssa niistä. Sillai just että

kuinka semmosista ihan konkreettisista selkeistä asioista sä lähdit liikkeelle, kun sä näytit meille noita kuvia ja mitä me niistä löydetään. (Osallistuja G.)

Kuten aiemmin olen tuonut esiin, kaikki kurssin osallistujat olivat aktiivisia ja kulttuurista eri tavoin harrastavia senioreita. Moni heistä kertoi käyvänsä ahkerasti näyttelyissä, mutta oivaltaneensa vasta Wäinö Senior -kurssilla, miten taideteoksiin voi syventyä:

Kuin ihanaa on olla jonkun kuvan äärellä [...] rauhassa ja hiljaa, ja tosi paneutuen, sil taval et sä oikeen niinku koko sielulla ja hengellä, kun sä niinku ajattelet, että sut pistetään niinku rauhottumaan tämmöseen. Niin tää oli mun mielestä, en oo ennen tämmöstä missään kokenu. [...] Ja se antoi ihan oikeesti mulle sen, mitä mä ajattelin, että mulle tuli nyt niinku tää taidenäkökulma. Että mä ajattelin että nyt tää on tosi kiinnostavaa, että mähän saan sieltä ihan kauheesti voimavaroja [...] niin mulla jotenkin aukes tää maailma nyt taas. [...] Että mä opin niin kun tämmösen uuden tavan katsoa taidetta, tai muutakin asiaa. (Osallistuja F.)

Edellä olevan lainauksen viimeinen virke on oivallinen kiteytys siitä, mitä kuvanlukutaito voi parhaimmillaan olla. Olen nostanut virkkeen hieman yksinkertaistettuna myös opinnäytetyöni otsikkoon: ”Opin uuden tavan katsoa taidetta, tai muutakin asiaa.” Kuvanlukutaito on yhteydessä kriittiseen ajatteluun (vrt. VTS Suomi ry 2024).

Haastatteluissa korostui se, miten Wäinö Aaltosen taide ja tarina olivat koskettaneet kurssin osallistujia. Tärkeäksi nousi erityisesti rakkaus ja läheisyys lapsuudenperheeseen, mihin monen oli helppo samaistua:

No ainakin esimerkiksi se perheen läheisyys. [...] Mitä vanhemmaksi tulee, tulee mieleen kuin hirveän hyvä lapsuus mul on ollu ja kuin ihana koti, että kun kuuli miten läheiset välit heillä oli, meillä oli ihan yhtä lämmin suhde kyllä kerta kaikkiaan. [...] Vanhemmat yritti lastens parasta ja lapsille vanhemmat oli valtavan rakkaita. Että jotenkin, tää ainakin niin kun tää lapsuuden tärkeys on täs. (Osallistuja I.)

Moni koki oppineensa tuntemaan Aaltosen paremmin ja ymmärtävänsä nyt taiteilijaa, joka aiemmin oli tuntunut kaukaiselta suurmieheeltä. Samantyyppisiä tuloksia on saatu myös Van Gogh -museon ikääntyville suunnatussa ohjelmassa, jossa osallistuvat ovat kokeneet saaneensa uuden näkökulman Vincent van Goghin elämään (Van Gogh n.d., 18).

Taiteilijan kasvutarinassa räätälinojasta kansalliskuvanveistäjäksi osallistujia kiinnosti erityisesti kuuroutuminen ja sen mukanaan tuomat haasteet. Aaltosta

pidettiin rohkaisevana esimerkkinä, jota kuurous ei estänyt elämästä täyttää elämää ja joka ylitti tukun muitakin esteitä ennen kuin saavutti asemansa. Usko itseensä ja huomiseen nähtiin kantavana voimana kautta taiteilijan elämän:

Se oli aika koskettavaa kyllä, että en mä tiennyt Wäinöstä näin paljon, että ei ollu tullu tutkailtua. Niin välillä se valtava koti-ikävä ja sitten ne taloudelliset huolet, ja no niin nyt on sodan uhka maailmalla, se että oli pako sodasta Tukholmaan ja sitten se pommitus Kulosaareen ja näin, niin semmoseen, että ihminen kesti. Ja sitten loppujen lopuksi se Wäinön, mä ymmärsin että hänellä on ollut niinku kantavana voimana semmoinen sisäänrakennettu optimisimi. (Osallistuja E.)

Tarkasteltuani haastatteluaineistoani yhä uudelleen, eri tulokulmista, aloin vähitellen nähdä yhtäläisyyksiä siinä, miten Wäinö Senior -kurssin osallistujat luonnehtivat taiteilijaa ja mitä kaikkea toisaalta liittyy luovaan ikääntymiseen. Havainnollistaakseni asiaa poimin osallistujien kommentteista sanoja ja sanapareja, joilla he kuvailivat Aaltosta, ja loin niistä sanapilven (Kuva 4). Sanat ovat satunnaisessa järjestyksessä eikä niiden koko ole kytköksissä esiintyvyyteen.

optimisimi
 itseluottamus
 rohkaiseva esimerkki
 etsijä
 usko huomiseen
 läheisyys
 inhimillisyys
 selviytyjä
 rehellisyys
 herkkyys
 luovuus

Kuva 4. Osallistujien Wäinö Aaltoseen liittämiä luonnehdintoja.

Sanapilvi resonoi Bradfieldin (2020, 352) esille tuomaan käsitteeseen luova resilienssi (creative resilience), jonka hän liittää ikääntymisen mukanaan tuomiin muutoksiin ja niistä selviytymiseen osana luovan ikääntymisen prosessia. Wäinö Aaltonen oli vasta nuori aikuinen kuuroutuessaan, mutta hänen tarinansa voi toimia esimerkkinä luovasta resilienssistä missä elämänvaiheessa tahansa.

7 Lopuksi

Kehittämistyöni yhtenä tavoitteena oli parantaa Wäinö Aaltosen taideteosten ja arkistoaineiston saavutettavuutta, minkä koin toteutuneen tämän kurssin osalta erinomaisesti. Kokoontumisissa luettiin yli 30 kirjettä, joihin yleisöllä ei ole pääsyä. Kirjeiden kautta osallistujille avautui ikkuna taiteilijan henkilökohtaiseen maailmaan. Laajemmin asia tulee ajankohtaiseksi myöhemmin, kun uudistuvan museon suunnittelu etenee ja pääsemme jatkamaan sekä Wäinö Senior -kurssien järjestämistä että kehittämään aineiston saavutettavuutta yleisemmin. Vasta tällöin toteutuu myös tavoite kurssin saamisesta pysyväksi osaksi museon ohjelmistoa. Kehittämistyössä syntynyt ammatillinen tuotos ei ole valmis malli, jonka mukaan tulevat Wäinö Senior -kurssit järjestettäisiin, vaan pohja, joka muokkautuu taas seuraavan ryhmän kanssa.

Taiteilijan tarina tuli kurssilla tutuksi ja ennako-oletukseni siitä, että osallistujat löytävät tarinasta samaistuttavaa, osoittautui oikeaksi. Samaistumista koettiin etenkin suhteessa perheen läheisyyteen ja lapsuudenkokemusten merkittävyyteen. Wäinö Aaltosta pidettiin rohkaisevana esimerkkinä sitkeydestä ja vastoinkäymisten voittamisesta. Hänen katsottiin myös toimivan mallina sille, miten luovan toiminnan kautta voi löytää keinon pärjätä elämässä.

Kehittämistyön tavoite merkityksellisten kokemusten ja kohtaamisten mahdollistamisesta toteutui yli odotusten. Tämä näkyi myös siinä, miten sitoutuneesti osallistujat olivat mukana toiminnassa ja miten he saapuivat museoon mitä hankalimmissa talvisissa sää- ja keliolosuhteissa. Osallistujien paikoin jopa pakahduttavan palautteen kuuleminen, samoin kuin Wäinö Senior -matka kokonaisuudessaan, tuntui merkitykselliseltä myös itselleni ohjaajana, kehittämistyön tekijänä ja museon työntekijänä. Wäinö Aaltosen tarinasta osasin odottaa hyvää palautetta, kun taas maininnat kuvanlukutaidon kehittymisestä yllättivät ja palauttivat perusasioiden äärelle: tuntui hyvältä saada muistutus siitä, mikä merkitys taidemuseoiden perustoiminnalla kuvanlukutaidon edistäjänä on.

Kurssilla hyödynnettiin monipuolisesti taidelähtöisiä menetelmiä, jotka syvensivät kokemusta. Pääosassa oli kuitenkin autenttinen taide- ja arkistoaineisto, joka on museoiden ehdoton vahvuus. Missään muualla ei Wäinö Aaltosen tarinaan voi tutustua juuri tällä tavalla, henkilökohtaisesta aineistosta ammentaen ja tulkintoja tehden. Esimerkiksi taiteilijan kirjeiden lukeminen ei ollut tiedon jakamista annettuna, vaan osallistujat tekivät itse havainnot ja päätelmät tarjoamani aineiston pohjalta, yhteisen keskustelun siivittämänä. Kirjeet innoittivat muun muassa vertailemaan menneisyyden tapahtumia ja ilmiöitä nykyhetkeen, mikä on museotyön ydintä.

Yhteiskehittämisen koin antoisaksi tavaksi kehittää toimintaa. Kurssilla koettu jaettu asiantuntijuus oli vastavuoroista tiedon tuottamista ja jakamista, joka vei myös omaa Wäinö Aaltoseen liittyvää tutkimustani museossa eteenpäin. Kathleen McLeanin (2011, 79) tavoin ajattelen, että museoiden kannattaa saattaa oma asiantuntemuksensa vuoropuheluun yleisön kanssa siten, että yleisö tuo mukanaan oman asiantuntemuksensa museolle. Ennen kaikkea yhteiskehittäminen auttoi itse Wäinö Senior -konseptin ja myös museon jalkautuvan toiminnan eteenpäin viemisessä. Osallistujat kokivat mielekkääksi kehittämistavan, jossa sukellaan sisältöihin sen sijaan, että pohdittaisiin mahdollisia uusia toiminnan muotoja tai äänestettäisiin valmiista vaihtoehdoista.

Luova ikääntyminen tarjosi kehittämistyölleni luontevan viitekehyksen. Emily Bradfieldin luoman käsitekehyksen avulla pääsin pureutumaan syvemmälle aineistooni ja pystyin jäsentämään Wäinö Senior -toiminnan merkityksiä. Osallistujien sanoittamat kokemukset ja merkitykset keskustelivat sujuvasti luovan ikääntymisen teemojen kanssa. Hieman yllättäen luova ikääntyminen linkittyi myös taiteilija Wäinö Aaltoseen, jonka tarina alkoi näyttäytyä esimerkkinä luovasta resilienssistä. Tiesin jo etukäteen taiteilijan tarinan puhuttelevan etenkin ikääntyviä, mutta sen näkeminen rohkaisevana esimerkkinä ja luovan resilienssin ilmentymänä mahdollistui vasta kehittämistyön ja erityisesti yhteiskehittämisen kautta. Ryhmän jäsenet toimivat kehittämistyössäni oman elämänsä asiantuntijoina ja oman ikäluokkansa edustajina, jotka toivat niin kehittämistyöhöni kuin museolle uutta tietoa.

Kehittämistyöni tulosten pohjalta koen, että tarjoamalla Wäinö Seniorin kaltaisia puhuttelevia sisältöjä, mielekästä toimintaa ja merkityksellisiä kokemuksia ja kohtaamisia taiteen ja sen tarinoiden äärellä voimme museona olla mukana tukemassa luovaa ikääntymistä. Samaan tapaan kuin Van Gogh -museo, joka on sanoittanut tavoitteensa selkeästi (Van Gogh Museum n.d.), voimme jatkossa rohkeasti kertoa hyödyntävämme Wäinö Aaltosen taidetta, tarinaa ja arkistoaineistoja parantaaksemme ikääntyvien hyvinvointia. Museo voi toimia myös mahdollistajana, tehden yhteistyötä eri toimijoiden ja yhteisöjen kanssa.

Nyt tehty kehittämistyö toimii pohjana, josta voi jatkaa moneen eri suuntaan. Museorakennuksen ollessa remontissa viemme Wäinö Senior -toimintaa palvelutaloihin ja ympärivuorokautisen hoivan yksiköihin, mikä on ollut tavoitteenamme jo pitkään. Kehittämistyöni vei tavoitetta eteenpäin, mutta toiminnan siirtäminen eri olosuhteisiin ja toisenlaiselle kohderyhmälle vaatii vielä jatkokehittämistä ja testausta. Remontin valmistuttua vuonna 2026 aloitamme Wäinö Senior -kurssit museossa. Kehittäjäryhmässäni esitettiin toive myös jonkinlaisesta jatkokurssista, jonka voisi toteuttaa yksittäisinä kurssikertoina tai jatkotapaamisina. Pohdimme museossa parhaillaan myös, miten pystyisimme jatkossa tuomaan Wäinö Aaltosen tarinaa paremmin esille näyttelyissä.

Henkilökohtaisesti toivon voivani jatkaa työtä myös luovan ikääntymisen parissa. Tutkimuksen näkökulmasta olisi tarpeen selvittää museoiden tuottaman taidetoiminnan merkityksiä ja vaikutuksia laajemmin, laadullisia menetelmiä hyödyntäen. Esimerkiksi Bradfieldin tutkimuksessa aineisto koostui pääosin hyvin erityyppisestä taidetoiminnasta mitä museot tarjoavat.

Kulttuurihyvinvoinnin opinnot ja tämä kehittämistyö ovat tuoneet työhöni uuden näkökulman, mikä oli myös tavoitteenani opintoihin hakiessani. Olen sisäistänyt niin kulttuurihyvinvoinnin kuin luovan ikääntymisen merkityksen ja pystyn jatkossa tarkastelemaan museon toimintaa uudenlaisten silmälasien läpi. Wäinö Senior -kurssin osallistujaa I mukailleen: Kyllä sitä vanhana amanuenssinakin nauttii, kun jollain taval tuntee vähän laajenevansa.

Lähteet

Arkistolähteet

Turun Museokeskus (TMK), Wäinö Aaltosen arkisto (WAa), Turku.

Valokuvakokoelma

Turun Museokeskus (TMK), Wäinö Aaltosen arkisto (WAa), Turku.

Wäinö Aaltosen kirjoittamia kirjeitä

Aaltonen, W. 1951. Ohj. Lewing, H. Suomi-Filmi Oy. Viitattu 3.4.2024.

<https://elonetplus.fi/video/details/238613409/256251240?genre=documentary>

Ahtola-Moorhouse, L. 1997. Aaltonen, Wäinö. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu

25.3.2024. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-001267>

Arene ry 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. Viitattu 14.5.2024.

[https://www.arene.fi/wp-](https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382)

[content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382](https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382)

Bradfield, E. 2020. Creative ageing: participation, connection & flourishing. A

mixed-methods research study exploring experiences of participatory arts

engagement in later life through a systematic review of literature and focus

groups with older people. Väitöskirja. College of Health and Social Care.

University of Derby. Viitattu 7.4.2024.

<https://repository.derby.ac.uk/download/a619d6d10c4d3717a95c927116c047ccbd974857760a2eb7fc23f1fbfa93d90d/42273959/THESIS%20Emily%20Bradfield%202020.pdf>

Brittain, D. 2023. Enhancing wellbeing of gallery visitors living with dementia.

Queensland Art Gallery / Gallery of Modern Art (QAGOMA). MuseumNext:

Museums, Health and Wellbeing -webinaari 6.–7.2.2023. Muistiinpanot

opinnäytetyön tekijällä.

CHWA (Culture, Health and Wellbeing Alliance) n.d. Viitattu 2.10.2023.
<https://www.culturehealthandwellbeing.org.uk/>

Díaz, L.; Karjalainen, A.-M.; Svinhufvud, L.; Thiel, S. & Vishwanath, G. 2023. Designesineiden digitaalista yhteisökuratointia – tapauksena pop-up-VR-museo. Suomen Museo / Finskt Museum 130, 106–117. Viitattu 2.5.2024.
<https://doi.org/10.51808/suomenmuseo.143062>

Dufva, M. & Rekola, S. 2023. Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Helsinki: SITRAN selvityksiä 224. Viitattu 17.4.2024.
https://media.sitra.fi/app/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrysta-yllatysten-aikaan.pdf

Fancourt, D. & Finn, S. 2019. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. World Health Organization. Regional Office for Europe. Viitattu 27.5.2024.
<https://iris.who.int/handle/10665/329834>

Goulding, A. 2013. How can contemporary art contribute toward the development of social and cultural capital for people aged 64 and older. *The Gerontologist*, 53:6, 1009–1019. Viitattu 4.6.2024.
<https://doi.org/10.1093/geront/gns144>

Hannula, L. 2019. Kävijät, kokijat, kokemukset: Museologinen tutkimus Siffin senioriklubista taidemuseon keskiössä. Väitöskirja. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 2.10.2023. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/60985>

Heino, J. 2023. Jokirannan tuntumassa sijaitsevalle rytömaalle halutaan pystyttää patsaspuisto – Wäinö Aaltosen veistoksia kaivettaisiin Turun varastosta ihmisten ihailtaviksi. *Turun Sanomat* 1.12.2024. Viitattu 29.3.2024.
<https://www.ts.fi/uutiset/6176805>. Vaatii käyttäjätunnuksen.

Heinola, L. 2023. Konkarit. Ikäihmisten museopalveluja. Tampereen kaupunki. Viitattu 14.5.2024. https://www.tampere.fi/sites/default/files/2023-03/Konkarit_esite_032023.pdf

Hoppania, H.-K.; Vilkkö, A. & Topo, P. 2019. Elämänote-tutkimus on käynnistynyt: mukana iäkkäitä kanssatutkijoita. *Gerontologia*, 33(2), 86–91. Viitattu 17.4.2024. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/82441>

Huhtinen-Hildén, L. & Isola, A.-M. 2019. Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia. Tutkimuksesta tiiviisti 13, huhtikuu 2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 14.5.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-329-8>

Hänninen, T. 2022. Yleisötyön professio: Turun museokeskuksen yleisötyön määrittely ja selkeyttäminen organisaation sisällä. Opinnäytetyö (YAMK). Kulttuurituotanto. Turku: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 14.5.2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022060816739>

ICOM 2021. ICOM Museotyön eettiset säännöt. ICOM Suomen komitea. Viitattu 25.4.2024. <https://icomfinland.fi/app/uploads/2022/05/ICOM-Museotyön-eettiset-saannot.pdf>

ICOM 2023. Museomääritelmä. Suomenkielinen käännös. ICOM Suomen komitea. Viitattu 25.4.2024. <https://icomfinland.fi/museomaaritelma/>

Isola, A.-M.; Kaartinen, H.; Leemann, L.; Lääperi, R.; Schneider, T.; Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL): Työpaperi 33/2017. Viitattu 16.4.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1

Jyrkämä, J. 2021. Toimintatutkimus. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 2.5.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>

Kallio, A. 2021. Litterointi. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 8.6.2024.

Kallio, K. 2021. Museon yhteiskunnalliset tavoitteet. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) Museologia tänään. 3. painos. Helsinki: Suomen museoliitto, 105–131.

Keskinen, S. 2024. Visual Thinking Strategies -esittely 26.1.2024. Muistiinpanot opinnäytetyön tekijällä.

Kesäniemi, E. 2021. Yhteiskehittäminen museoiden yleisötyön murroksessa. Tapaustutkimus arkkitehtuurin ja muotoilun oppimisen verkkopalvelun konseptoinnista. Opinnäytetyö (YAMK). Palvelumuotoilu. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Viitattu 1.5.2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021052711647>

Koskinen, S. 2021. Elinajanodote. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 9.4.2024. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01025/elinajanodote>

Kostamo, P.; Airaksinen, T. & Vilkka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Helsinki: Art House.

Kulmala, M.; Spišák, S.; Venäläinen, S.; Laiho, M.; Hakala, K. & Rättilä, T. 2023. Mitä on kanssatutkimus? Teoksessa Kulmala, M.; Spišák, S. & Venäläinen, S. (toim.) Kanssatutkimus: Ihanteet ja käytännöt. Tampere: Tampere University Press, 11–31.

Kuralan Kylämäki n.d. Opi ja koe Kylämässä: Aikuisryhmille. Viitattu 14.5.2024. <https://www.turku.fi/kuralan-kylamaki/opi-ja-koe-kylamaessa/aikuisryhmille>

Laes, T. & Rautiainen, P. 2022. Eläkkeelle siirtyneiden taidetoimijuus. *Gerontologia*, 36(2), 172–188. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.111894>

Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja. Viitattu 3.5.2024.

<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789524518758>. Vaatii käyttäjätunnuksen.

Levanto, M. 2010. Suomen museoiden yleisöt. Teoksessa Petterson, S. & Kinanen, P. (toim.) Suomen museohistoria. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 94–110.

Lilja-Viherlampi, L.-M. & Rosenlöf, A.-M. 2019. Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa Tanskanen, I. (toim.) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256, 20–39. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.5.2024. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167170.pdf>

Lilja-Viherlampi, L.-M. & Tikkaaja, O. 2023. Kohti luovaa ikääntymistä. *Taidetutka* 1/2023. Viitattu 5.4.2024. <https://taidetutka.fi/2023/kohti-luovaa-ikaantymista/>

Lilja-Viherlampi, L.-M. & Tikkaaja, O. 2024. Kohti luovaa ikääntymistä ja sitä tukevaa osaamista. Talk-verkkolehti. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu

5.4.2024. <https://talk.turkuamk.fi/taide/kohti-luovaa-ikaantymista-ja-sita-tukevaa-osaamista/>

Lindgren, L. 2004. Kuvanveistäjän ateljee: studio, verstaas ja maitopuoti. Teoksessa Anttonen, E.; Heikka L.; Kantokorpi, O. & Lindgren, L. (toim.) Taiteilija kuvassa. Suomalaisia kuvataiteilijoita valokuvissa 1864–2004. Helsinki: Kustannus Oy Taide / Kuvataiteen keskusarkisto, 132–179.

Liukkonen, J. 2017. Psyykkinen vahvuus: mielen taitojen harjoituskirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Malmivirta, H. 2017. Taide, taidetoiminta ja niiden vaikutukset ikääntyneiden hyvinvointiin. Teoksessa Lehikoinen, K. & Vanhanen, E. (toim.) Taide ja hyvinvointi: Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Helsinki: Taideyliopisto, Kokos-julkaisuja 1/2017, 47–58. Viitattu 7.11.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7218-16-7>

McLean, K. 2011. Whose Questions, Whose Conversations? Teoksessa: Adair, B.; Filene, B. & Koloski, L. (toim.) Letting Go? Sharing Historical Authority in a User-Generated World. Philadelphia: Pew Center for Arts & Heritage, 70–79.

MoMA (The Museum of Modern Art) n.d. Meet Me. The MoMA Alzheimer's Project: Making Art Accessible to People with Dementia. Viitattu 2.10.2023. <https://www.moma.org/visit/accessibility/meetme/>

Muhonen, R. 2013. Myöhemmän iän opiskelun oikeutus. Aikuiskasvatus, 33(2), 84–94. Viitattu 16.4.2024. <https://doi.org/10.33336/aik.94030>

Museolaki 15.3.2019/314. Viitattu 11.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190314>

Nurmio-Böse, M. 2021a. Ajatushetki/Minnestimmen -museo-opastus – taidenäyttelyyn matalalla kynnyksellä. Innokylä. Viitattu 2.10.2023. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/ajatushetkiminnestimmen-museo-opastus-taidenayttelyyn-matalalla-kynnyksella>

Nurmio-Böse, M. 2021b. Museo tulee luoksesi. Innokylä. Viitattu 14.5.2024. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/museo-tulee-luoksesi>

Paavilainen, U.-M. 2017. Riitta Kormano taiteilija Wäinö Aaltosen kadonneen Kultailija-veistoksen jäljillä – näin mysteeri ratkesi. Kotiliesi 9/2017. Viitattu

21.4.2024. <https://kotiliesi.fi/i ihmiset-ja-ilmiot/nostalgia/riitta-kormano-taitelija-waino-aaltosen-kadonneen-kultalilja-veistoksen-jaljilla-nain-mysteeri-ratkesi/>

Palin, T. 2017. Italialaisen näköinen supisuomalainen mies. Wäinö Aaltosen julkisuuskuvat. Teoksessa Ovaska, E.; Aurekoski-Turjas, M. & Kormano, R. (toim.) Wäinö Aaltonen, Poseerauksia. Turku: Turun museokeskus, 75–91.

Pihkala, E. 2023. Wäinö Aaltosen perilliset antavat tukensa patsaspuistolle ja arvostelevat Turun pettäneen isoisänsä: Museon ei ole tarkoitus olla veistosten varasto, he muistuttavat. Turun Sanomat 10.12.2023. Viitattu 29.3.2024. <https://www.ts.fi/uutiset/6183701>. Vaatii käyttäjätunnuksen.

Pyykkö, M. 2005. Wäinö Aaltonen. Sarjassa Kansakunnan perilliset, kausi 1 jakso 4. Yle Areena. Viitattu 29.3.2024. <https://areena.yle.fi/1-2258858>

Rask, M. N.d. Wäinö Aaltosen sisaren Martta Raskin päiväämätön ja julkaisematon haastattelu, arviolta 1970-luvulta. Wäinö Aaltosen arkisto, Turun museokeskus.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 14.5.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>

Sarastuksia 2017. Kuvataiteen, tanssin ja musiikin kosketuspinnolla, museokierros tanssien. Esitykset näyttelyssä Wäinö Aaltonen ja itsenäisyyden vuosisata (13.1.–7.5.2017), Wäinö Aaltosen museo. Koreografi: Maria Nurmela.

Satwicz, T. & Morrissey, K. 2011. Public Curation: From Trend to Research-Based Practice. Teoksessa: Adair, B.; Filene, B. & Koloski, L. (toim.) Letting Go? Sharing Historical Authority in a User-Generated World. Philadelphia: Pew Center for Arts & Heritage, 196–204.

Saulo, S. 2019. Varietee- ja oopperalaulaja Jenny Spennert – Musiikin syntymäpäiväkalenteri. Yle 9.1.2019. Viitattu 2.4.2024. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/09/varietee-ja-oopperalaulaja-jenny-spennert-musiikin-syntymapaivakalenteri>

Seppä, J. 2017a. Poseerauksia Aaltosen ateljeessa. Teoksessa Ovaska, E.; Aurekoski-Turjas, M. & Kormano, R. (toim.) Wäinö Aaltonen, Poseerauksia. Turku: Turun museokeskus, 92–103.

Seppä, J. 2017b. Rakas sisko! Poimintoja Wäinö Aaltosen kirjeistä. Teoksessa Ovaska, E.; Aurekoski-Turjas, M. & Kormano, R. (toim.) Wäinö Aaltonen, Poseerauksia. Turku: Turun museokeskus, 104–107.

Sorjonen, H. & Sivonen, O. 2015. Taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön muodot, laajuus ja tuloksellisuus. Cuporen verkkojulkaisuja 27. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäatiö. Viitattu 10.4.2024.

<https://www.cupore.fi/julkaisut/taide-ja-kulttuurilaitosten-yleisotyön-muodot-laajuus-ja-tuloksellisuus/>

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) 2020. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:31. Viitattu 7.4.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6865-3>

Ståhlberg, E. 1987. Ester Ståhlbergin sodan ja rauhan vuodet: päiväkirja 1935–1947. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.

Taikusydän 2019. Maailman terveysjärjestö WHO:n raportti taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista. Viitattu 29.5.2024.

<https://taikusydän.turkuamk.fi/yleinen/maailman-terveysjarjesto-whon-raportti-taiteen-ja-kulttuurin-terveysvaikutuksista/>

Tarkka, P. 2022. Nuori Aaro: Hellaakosken tiede, taide ja runous 1893–1928. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Tilastokeskus 2021. Väestöennuste 2021–2070. Helsinki: Tilastokeskus 2021. Viitattu 9.4.2024. https://www.stat.fi/til/vaenn/2021/vaenn_2021_2021-09-30_fi.pdf

Tolonen, T. 2008. Kultainen sävel – kullan merkitys Wäinö Aaltosen taiteessa. Teoksessa Eteläinen, S.-M. & Seppä, J. (toim.) Korkealta katsoja. Turku: Wäinö Aaltosen museon julkaisu nro 55, 160–169.

Topo, P. & Jyrkämä, J. 2020. Iäkkäät kasvattamassa yhteisiä ja yksityisiä voimavaroja. Gerontologia, 34(4), 323–327. Viitattu 9.4.2024.

<https://journal.fi/gerontologia/article/view/99647>

Topo, P.; Tiilikainen, E. & Seppänen, M. 2021. Vanhuusiän syrjäytyminen pähkinänkuoressa – tuloksia ja politiikkasuosituksia ROSEnetistä. Gerontologia, 35(3), 290–295. Viitattu 9.4.2024. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.102504>

Tornberg, L. & Venäläinen P. 2008. Museopedagogiikka. Teoksessa Venäläinen, P. (toim.) Kulttuuriperintö ja oppiminen. Helsinki: Suomen museoliiton julkaisuja 58, 104–107. Viitattu 14.5.2024.

<https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=cf3d3b4547d9be55d14a56d65205d03245a6dc73>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. E-kirja. Helsinki: Tammi. Viitattu 8.6.2024.

<https://www.ellibslibrary.com/book/9789520400118>. Vaatii käyttäjätunnuksen.

Turun kaupunki 2024a. Museo. Turun kaupungin verkkosivut. Viitattu 14.5.2024. <https://www.turku.fi/kulttuuri-ja-liikunta/museo>

Turun kaupunki 2024b. Varsinais-Suomen alueellinen vastuumuseo. Turun kaupungin verkkosivut. Viitattu 14.5.2024. <https://www.turku.fi/varsinais-suomen-alueellinen-vastuumuseo>

Turun kaupunki 2021. Pormestariohjelma: Hyvinvoinnin edistäminen ja palveluiden kehittäminen – Hyvinvoiva Turku. Viitattu 2.10.2023.

<https://www.turku.fi/paatoksenteko/pormestariohjelma/hyvinvoinnin-edistaminen-ja-palveluiden-kehittaminen>

Turun museopalvelut 2020. Näyttely- ja yleisötyön ohjelma 2020–2025. Julkaisematon.

Turun museopalvelut 2021. Strategia 2025. Julkaisematon.

Turun museopalvelut 2022. Yhdenvertaisuusohjelma. Yhdenvertaisuustyön lähtökohdat, periaatteet ja toimenpiteet 2022–2023. Julkaisematon.

Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Helsinki: Talentum Media Oy. E-kirja. Viitattu 1.5.2024. <https://www.ellibslibrary.com/book/978-952-14-1688-0>. Vaatii käyttäjätunnuksen.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa.

Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Viitattu 8.6.2024.

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Vaarama, M. & Jylhä, M. 2020. Syrjintä pois ja palvelut kuntoon – kohti tietoon perustuvaa ikääntymispolitiikkaa. *Gerontologia*, 34(4), 317–322. Viitattu 9.4.2023. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99632>

Van Gogh Museum n.d. Van Gogh Meets: How the Van Gogh Museum helps people grow older in good health. Viitattu 14.5.2024. <https://assets.vangoghmuseum.nl/dc23a35d-e93f-4f61-a7a6-f0132da2f394?c=b1d9a45e86483f807084e0c3cde14ec04d30129f960216e449b34fb04d4035cf>

Veall, D. ym. 2017. *Museums on Prescription: A guide to working with older people*. Viitattu 26.9.2023. <https://culturehealthresearch.files.wordpress.com/2017/10/mopguide.pdf>

Vihanta, U. 1994. Wäinö Aaltosen maalaustaiteen henkisestä sisällöstä. Teoksessa Pfäffli, H. (toim.) *Wäinö Aaltonen 1894–1966*. Turku: Wäinö Aaltosen museo, 64–91.

Vilka, H. 2006. *Tutki ja havainnoi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2021. *Tutki ja kehitä. 5., päivitetty painos*. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja. Viitattu 2.5.2024. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523701731> Vaatii käyttäjätunnuksen.

Vilkuna, J. 2021. Yhteinen kulttuuriperintömme. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) *Museologia tänään. 3. painos*. Helsinki: Suomen museoliitto, 12–41.

VTS Suomi ry. 2024. Viitattu 21.4.2024. <https://vtssuomi.fi/>

WAM Turun kaupungin taidemuseo 2024. *Saavutettavuus: Turvallisemman tilan periaatteet*. Viitattu 8.6.2024. <https://www.wam.fi/wam/tule-museoon/esteettomyys>

Willner-Rönholm, M. 2017. Historien om Guldliljan. Teoksessa Ovaska, E.; Aurekoski-Turjas, M. & Kormano, R. (toim.) *Wäinö Aaltonen, Poseerauksia*. Turku: Turun museokeskus 2017, 140–147.

Zechner, M. & Rappe, E. 2020. Ikääntyvän yhteiskunnan käsikirja. *Gerontologia*, 34(4), 315–316. Viitattu 16.4.2024. <https://journal.fi/gerontologia/article/view/99606>

Haastattelukysymykset

Wäinö Senior -ryhmähaastattelun teemat ja kysymykset

YLEISET TUNNELMAT

Wäinö Senior -toiminnan ennakkoinfossa luvattiin, että ”Kokoontumiskerroilla tutustutaan Wäinö Aaltosen taiteeseen ja tarinaan luovasti ja rennolla otteella”. Ensimmäisellä kokoontumiskerralla kerroitte, että odotatte innostuneina, mitä tuleman pitää. Täytyivätkö odotuksenne ja millä tavalla?

Jäikö jotain puuttumaan? Mitä olisitte vielä kaivanneet, tai mistä olisitte halunneet kuulla enemmän?

MENETELMÄT JA OSALLISUUS

Toiminnan menetelminä oli esim. taideteosten ja valokuvien katsominen ja niistä keskusteleminen, kirjeiden lukeminen ja niistä keskusteleminen, aikalaisnäkökulma mm. musiikin ja Wäinön tuttavapiirien kautta sekä maalaustyöpaja, joka oli kokoontumiskerroista kaikkein toiminnallisin ja johon sisältyi omakohtainen taso. Auttoivatko nämä moninaiset menetelmät syventämään käsitystänne Wäinön taiteesta ja tarinasta?

RYHMÄ JA VUOROVAIKUTUS

Wäinö Senior -toiminnan otsikossa luvattiin ”kohtaamisia taiteen tarinoissa”. Miten tämä toteutui – minkälaisia kohtaamisia koitte?

Olemme keskustelleet ja pohtineet yhdessä paljon: Mikä merkitys vuorovaikutuksella ja tällä ryhmällä on ollut toiminnan onnistumiselle?

JATKOKEHITTÄMINEN

Minkälaisia jatkokehitysmahdollisuuksia näette Wäinö Senior -toiminnalle? Onko tämäntyyppiselle ryhmätoiminnalle tilausta?

Toimisiko Wäinö Senior myös yksittäisinä kokoontumisina tai työpajoina? Esim. jos on käynyt jo kurssin, voisi jatkossa osallistua yksittäisiin tapaamisiin, jotka tunnistaisi Wäinö Senior -otsikosta.

Museo aikoo jatkossa viedä luovaa ryhmätoimintaa myös palvelutaloihin ja ympärivuorokautisen asumisen yksiköihin. Koetteko, että Wäinö Seniorista voisi kehittää toimintamallin, joka toimisi museon ulkopuolella? Ja mitä tässä tulisi ottaa huomioon?

Wäinö Senior: Yksilöhaastatteluiden teemat ja kysymykset**UUDET AJATUKSET**

Wäinö Senior päättyi viikko sitten ja silloin pidettiin myös ryhmähaastattelu. Onko mieleesi tullut sen jälkeen jotain uutta, mistä haluaisit kertoa / jutella?

MENETELMÄT JA TYÖSKENTELYTAVAT

Yhdessä katsominen ja keskustelu (myös VTS)

Ääneenluku: Oliko liikaa kuuntelemista?

Maalaustyöpaja

Mielikuvaharjoitus

Kirjoittaminen

Kahvitarjoilu

Jaettu asiantuntijuus

KOKEMUKSET JA MERKITYS

Mikä Wäinö Senior -matkassa on ollut itsellesi merkityksellistä?

Löytyikö Wäinön tarinasta samaistuttavaa?

Olisitko halunnut jakaa myös omaa tarinaasi enemmän? Voisiko palvelutaloissa tapahtuvassa toiminnassa ottaa tätä puolta huomioon enemmän?

Kenelle tämänlainen toiminta sopii parhaiten – kenelle suosittelisit Wäinö Senioria? (museossa)

LUOVA IKÄÄNTYMINEN

(Keskustelimme osan kanssa opinnäytetyöstäni ja luovasta ikääntymisestä)

JATKOKEHITTÄMINEN

Wäinö Senior -toiminnan vieminen esim. palvelutaloihin.

LOPETUS

Onko sinulla jotain kysyttävää? Tai jotain, mitä haluaisit vielä kommentoida?

Tiedote kehittämistyöstä

Tiedote

15.1.2024

TIEDOTE KEHITTÄMISTYÖSTÄ

Kohtaamisia taiteen tarinoissa – Wäinö Senior -toiminta ikääntyville

1. Pyyntö osallistua kehittämistyöhön

Teitä pyydetään mukaan opinnäytteenä toteutettavaan kehittämistyöhön, jossa kehitetään ikääntyville suunnattua Wäinö Senior -toimintaa osaksi Turun kaupungin taidemuseo WAMin yleisötyön ohjelmaa.

2. Vapaaehtoisuus

Kehittämistyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Osallistuminen Wäinö Senior -ryhmän toimintaan (tammi–helmikuu 2024) katsotaan suostumukseksi kehittämistyössä kerättyjen tietojen ja havaintojen käyttöön opinnäytetyössä. Voitte keskeyttää kehittämistyöhön osallistumisen koska tahansa syytä ilmoittamatta.

3. Kehittämistyön tarkoitus

Tämän kehittämistyön tarkoituksena on kehittää ikääntyville suunnattu Wäinö Senior -toimintamuoto osaksi Turun kaupungin taidemuseo WAMin yleisötyön ohjelmaa. Tammi–helmikuussa 2024 museossa kokoontuu Wäinö Senior -pilottiryhmä, jonka viidellä kokoontumiskerralla tutustutaan Wäinö Aaltosen (1894–1966) taiteeseen ja tarinaan luovasti ja rennolla otteella. Kokoontumiset ovat toiminnallisia ja vuorovaikutteisia ja niissä hyödynnetään taidelähtöisiä menetelmiä, taiteidenvälisyyttä ja moniaistisuutta. Wäinö Senior -pilottiryhmän osallistujat ovat mukana vaikuttamassa museon toiminnan kehittämiseen ja erityisesti siihen, miten museo tulevaisuudessa huomioi ikäihmiset.

4. Kehittämistyön toteuttajat

Wäinö Senior -ryhmän vastuuhjaajana toimii Johanna Seppä, joka työskentelee Turun museokeskuksessa yleisötyön amanuenssina. Kehittämistyö on osa hänen YAMK-opintojaan Turun

ammattikorkeakoulun kulttuurin (kulttuurihyvinvoinnin) koulutusohjelmassa. Seppä vastaa tapaamiskertojen sisältöjen suunnittelusta ja ohjauksesta sekä kehittämistyön tutkimuksellisesta osuudesta, tietojenkäsittelystä ja tietosuojasta.

Wäinö Senior -ryhmän tapaamisissa avustavassa roolissa toimii museoassistentti Outi Suoranta, joka on mukana jokaisella tapaamiskerralla. Neljännen tapaamiskerran työpajaosuuden ohjaa museolehtori Laura Tahvanainen.

5. Kehittämistyön menetelmät ja kerättävä aineisto

Osallistutte kehittämistyöhön olemalla mukana Wäinö Senior -tapaamisissa. Vastuuohjaaja Johanna Seppä kirjaa ylös havaintoja tapaamiskertojen kulusta ja esille nousseista kysymyksistä, kommenteista, onnistumisista, kehittämistoiveista jne. Havaintojen kirjaukset tehdään anonyymisti. Myös muiden ohjaajien (Outi Suoranta ja Laura Tahvanainen) tekemät havainnot kirjataan ylös nimettöminä. Havaintoja käsitellään opinnäytetyössä niin, ettei osallistujia voi tunnistaa. Havaintoja voidaan hyödyntää myös kehittämistyön tuloksia esitellessä tai museon toiminnasta kertoessa.

Tapaamiskertoja dokumentoidaan myös valokuvaamalla siten, että kuvista ei voi tunnistaa osallistujia (kuvissa saattaa näkyä esimerkiksi osallistujien käsiä ja/tai heidän työstämiään tuotoksia). Kuvia käytetään opinnäytetyön kirjallisessa osuudessa havainnollistamaan Wäinö Senior -tapaamisia. Kuvia voidaan hyödyntää myös kehittämistyön tuloksia esitellessä tai museon toiminnasta kertoessa.

Tapaamisten lisäksi teidät kutsutaan toiminnan päättyessä lyhyeen ryhmähaastatteluun sekä yksilöhaastatteluun, jonka ajankohta sovitaan kunkin osallistujan kanssa erikseen. Haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista. Kaikki haastattelut toteutetaan helmikuun 2024 aikana. Haastattelut tallennetaan äänittämällä. Haastatteluiden jälkeen äänitiedostot litteroidaan tekstimuotoon, minkä jälkeen äänitiedostot hävitetään. Haastatteluaineistoja analysoidaan, käsitellään ja siteerataan opinnäytetyössä siten, että osallistujia ei voida tunnistaa. Haastatteluaineistoa voidaan hyödyntää myös kehittämistyön tuloksia esitellessä tai museon toiminnasta kertoessa.

Kerätty aineisto (kirjatut havainnot, valokuvat, haastattelujen tekstitiedostot) säilytetään opinnäytetyön valmistuttua museon toiminnan jatkokehittämistä varten. Aineistot arkistoidaan opinnäytetyön tekijän työverkkoasemalle siten, että niihin on jatkossakin pääsy vain opinnäytetyön tekijällä. Arkiston ylläpidosta ja tietoturvasta vastaa Turun museokeskus (Turun kaupunki).

6. Kustannukset ja niiden korvaaminen osallistujalle

Kehittämistyöhön osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

7. Kehittämistyöstä tiedottaminen

Kehittämistyön tuotoksena syntyy opinnäytetyö, joka julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa. Kehittämistyöhön osallistuneita henkilöitä ei voi tunnistaa opinnäytetyöraportista eikä opinnäytetyön tekijän pitämistä, kehittämistyöstä kertovista esitelmistä. Henkilöitä ei voi tunnistaa myöskään tiedotteista tai esityksistä, joilla museo kertoo kehittämistyön tuloksista tai esittelee toimintaansa.

8. Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään kehittämistyöhön liittyviä kysymyksiä opinnäytetyön tekijälle ja/tai sen ohjaajalle, joiden yhteystiedot ovat alla.

9. Kehittämistyön tekijöiden yhteystiedot

Opinnäytetyön tekijä
Johanna Seppä
050 411 0839
johanna.seppa@turku.fi

Opinnäytetyön ohjaaja
Liisa Laitinen
Taideakatemia, Turun ammattikorkeakoulu
050 468 7263
liisa.laitinen@turkuamk.fi

Kuvakooste ensimmäisestä kokoontumisesta

Wäinö Senior 1 Johdatus kurssiin ja taiteilijan tarinaan 15.1.2024

Wäinö Aaltonen
(1894–1966)

- Räättälän poika
- Menestynyt kuvanveistäjä
- Kansallissankari
- Taiteilijanero (myytti)
- Suomen kuvatuin taiteilija
- Median lemmikki
- Brändi
- Naistenmies...
- ...mitä muuta?

Yläriivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltonen veistää kiveä, 1925. Kuva: Heinrich Iffland. WAa, TMK.

Wäinö Aaltonen ja muotokuva *Tytön pää*, 1910-luvun loppu. Kuva: WAa, TMK.

Wäinö Aaltonen ja Jean Sibeliuksen muotokuvapää, 1935. Kuva: Aarne Pietinen. WAa, TMK.

Wäinö Aaltonen työstää *Kultailija*-veistosta, 1920-luvun loppu. Kuva: WAa, TMK.

Alarivi vasemmalta oikealle:

Kahvihetki oli tärkeä osa jokaista Wäinö Senior -kokoontumista. Kuva: Canva.

Kurssilla hyödynnettiin Wäinö Aaltosta esitteleviä julkaisuja. Kuva: Johanna Seppä, TMK.

Wäinö Senior -kurssin ensimmäinen kokoontuminen. Kuva: Outi Suoranta, TMK.

Wäinö Aaltonen työstää Jenny Wihurin muotokuvan savimallia, 1942–43. Kuva: Aarne Pietinen. WAa, TMK.

Wäinö Aaltonen vaimonsa Ainin ja poikansa Matin kanssa Hirvensalon kellarinvintin portailla, 1923. Kuva: Atelier Alppila. WAa, TMK.

Kuvakooste toisesta kokoontumisesta

Wäinö Senior 2

Lapsuuskuvia ja
kirjeitä läheisille

22.1.2024

Yläriivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltosen lapsuudenperhe Hirvensalon-kodin puutarhassa 1900-luvun alussa. Kuva: WAa, TMK.

Wäinö Aaltosen lapsuudenkodin sisustusta. Kuva: WAa, TMK.

Wäinö Aaltosen kirje Elsa Veurolle. WAa, TMK. Kuva: Johanna Seppä, TMK.

Wäinö Aaltosen kirje Lempi Hellaakoskelle. WAa, TMK. Kuva: Johanna Seppä, TMK.

Keskirivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltosen vuonna 1923 valmistunut ateljeerakennus Hirvensalossa. Kuva: WAa, TMK.

Wäinö Aaltonen: *Omakuva (Aika)*, n. 1925–26. Öljy, lehtikulta ja kollaasi vanerille. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Martti Puhakka, TMK.

Alarivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltonen: *Äitini*, n. 1936. Pronssi. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Raakel Närhi, TMK.

Wäinö Aaltonen: *Isäni*, 1940-luvun alku. Dioriitti. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Raakel Närhi, TMK.

Wäinö Aaltonen ateljeessaan poikansa Matin kanssa, 1925. Kuva: Heinrich Iffland. WAa, TMK.

Wäinö Aaltosen kirje Lempi Hellaakoskelle. WAa, TMK. Kuva: Johanna Seppä, TMK.

Wäinö Aaltosen kirje Elsa Veurolle. WAa, TMK. Kuva: Johanna Seppä, TMK.

Kuvakooste kolmannesta kokoontumisesta

Wäinö Senior 3 Koti-ikävä ja puutarha- muistoja 29.1.2024

Yläriivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltonen: *Sininen varjo* -aiheinen onnittelukortti, 1952. Vesiväri paperille. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Raakel Närhi, TMK.

Still-kuva arkistofilmistä *Wäinö Aaltonen*, 1951. Ohj. Lewing, H. Suomi-Filmi Oy.

Wäinö Aaltonen kotipihallaan Hirvensalossa. Kuva: WAa, TMK.

Wäinö Aaltonen äiti Ida Aaltonen (vas.), sisko Lempi Hellaakoski ja tämän lapset Hirvensalon pihamaalla. Kuva: WAa, TMK.

Keskiriivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltonen: *Kotini puutarha* -aiheinen joulukortti, 1960. Painokuva. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Tommi Vihko, TMK.

Wäinö Aaltonen kirje Elsa Veuroille. WAa, TMK. Kuva: Johanna Seppä, TMK.

Alarivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltonen: *Kotini puutarha II*, 1950-luku. Öljy kankaalle. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Raakel Närhi, TMK.

Wäinö Senior -kurssilaiset tutustuvat *Kotini puutarha II* -teokseen. Kuva: Outi Suoranta, TMK.

Wäinö Aaltonen veistää Katri Hakkilan muotokuvaa Hirvensalon-kodin pihamaalla, 1924. Kuva: WAa, TMK.

Wäinö Aaltonen: *Kukkivat iirikset*, 1940. Öljy kankaalle. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Mati Kivekäs, TMK.

Oopperalaulaja Jenny Spennert, 1907. Kuva: Atelier Universal, Museovirasto.

Kuvakooste neljännestä kokoontumisesta

Yläriivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltonen: *Sininen varjo*, 1940-luku. Öljy ja hiili kankaalle. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Raakkel Närhi, TMK.

Wäinö Senior -kurssin maalaustyöpajassa hyödynnettiin erilaisia leimasimia. Kuva: Johanna Seppä, TMK. Työpajassa syntyneitä maalauksia. Kuva: Johanna Seppä, TMK.

Yksityiskohta työpajassa syntyneestä teoksesta. Kuva: Outi Suoranta, TMK.

Keskiriivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltonen: *Punatukkainen tyttö*, 1920–1950-luku. Sekatekniikka. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Matti Kivekäs, TMK.

Työpajassa maalattiin mielenmaisemia vesiväreillä. Kuva: Johanna Seppä, TMK.

Alariivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltonen: *Enkelin pää*, 1923. Vesiväri, lyijykynä, hiili ja lehtikulta. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Martti Puhakka, TMK.

Wäinö Aaltonen: *Pirkko*, 1924. Kullattu puu. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Raakkel Närhi, TMK.

Wäinö Aaltonen: *Kultailija*, 1929. Kullattu puu. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Miska Lehto, TMK.

Wäinö Aaltonen: *Ylätalon nuottakatos*, 1956. Öljy kankaalle. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Aleks Talve, TMK.

Museolehtori Laura Tahvanainen esittelee työpajan tekniikoita. Kuva: Outi Suoranta, TMK.

Kuvakooste viidennestä kokoontumisesta

Wäinö Senior 5

Kirjailijaystäviä ja hetkiä
ateljeessa

12.2.2024

Luova näkijä

Taitava tekijä

*Taiteelle sykkivä
sydän*

Yläriivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltonen maalaa Ester Ståhlbergin muotokuva, 1939. Kuva: Aarne Pietinen. WAa, TMK.

Wäinö Aaltonen ateljeerakennus Helsingin Kulosaarella. Kuva: Havas. WAa, TMK.

Juhlat Wäinö Aaltonen ateljeessa Hirvensalossa elokuussa 1926. Kuva: WAa, TMK.

Juhlat Wäinö Aaltonen ateljeessa Hirvensalossa elokuussa 1926. Kuva: WAa, TMK.

Keskiriivi vasemmalta oikealle:

Ester Ståhlbergin sodan ja rauhan vuodet: päiväkirja 1935–1947 (1987). Kuva: Johanna Seppä, TMK.

Wäinö Senior -kurssin osallistujan runo Wäinö Aaltosesta.

Alarivi vasemmalta oikealle:

Wäinö Aaltonen: *Ester Ståhlberg*, 1948. Hiili paperille. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Raakel Närhi, TMK.

Näkymä Wäinö Aaltonen Kulosaaren-kodista. Kuva: Studio Gullers. WAa, TMK.

Wäinö Aaltonen ja Aaro Hellaakoski keskustelevat Hotelli Tornissa, 1952. Kuva: WAa, TMK.

Pekka Tarkka: *Nuori Aaro* (2022). Kuva: Johanna Seppä, TMK.

Wäinö Aaltonen: kansikuva Aaro Hellaakosken runokirjaan *Me kaksi*, 1945. Litografia. Turun kaupungin taidekokoelma. Kuva: Tommi Vihko, TMK.

Mielikuvarentoutus

Hengitä sisään, ja ulos.

Voit sulkea silmät, jos se tuntuu hyvältä, tai voit myös pitää ne auki.

Hengitä sisään, ja ulos.

Astu vähitellen siihen paikkaan, joka on mielessäsi – ensin varovasti toisella jalalla, sitten toisella. Kävele muutama askel eteenpäin ja pysähdy.

Liikuttele käsiäsi ja tunnustele varovasti, miltä siellä tuntuu: Tuntuuko ilma lämpimältä? Paistaako aurinko? Käykö pieni tuulenvire? Tai onko ehkä hetki sitten satanut? Tuntuuko kosteus iholla?

Hengitä syvään ja aisti, miltä ilma tuntuu keuhkoissasi. Tuoksuuko ilma joltain? Höristä korvasi: kuuletko jotain ääniä?

Katsele nyt ympärillesi ja kiinnitä huomiota yksityiskohtiin: Mitä värejä paikassa on? Onko siellä kukkia tai muita kasveja? Miltä ne näyttävät? Ja tuoksuvat? Löytyykö myös jotain syötävää? Miltä maistuu?

Löytyykö paikasta joku mukava istumapaikka, johon voisit istahtaa hetkeksi? Se voi olla pihakeinu tai penkki, tai vaikka lämmin kivi tai ruoho. Käy istumaan.

Palauta nyt mieleesi joku mukava hetki, jonka olet viettänyt tuossa paikassa: se voi olla muisto kaukaa, vuosikymmenten takaa, kenties lapsuudesta tai nuoruudesta, tai se voi olla muisto lähimenneisyydestä. Pääasia, että sinulla on muistossa hyvä olla.

Liittykö muistoon toinen ihminen, tai ehkä useampikin? Tai ehkä sinulle rakas eläin? Jos ajatus tuntuu hyvältä, voit kuvitella hänet mukaan myös tähän hetkeen. Haluaisitko ehkä pitää häntä kädestä? Tai silittää ja rapsuttaa?

Istu vielä hetki tuossa mukavassa muistossa ja mansikkapaikassa.

Nouse sitten varovasti ylös. Ennen kuin lähdet takaisin nykyhetkeen, käy vielä poimimassa mukaasi jotain: onko se ehkä kukka, tai pieni lämpöinen kivi, tai jotain ihan muuta? Saat itse valita.

Ja nyt, jätä tällä erää hyvästit tuolle mukavalle paikalle ja muistolle.

Avaa varovasti silmät, kun olet siihen valmis.

Runot

Wäinö Senior -kurssilla kirjoitettuja runoja Wäinö Aaltosesta

*Kodin lämpö täytti Wäinön mielen,
se antoi ajatuksen, sydämen kielen...
Uudet maailmat aukeni.
Kun Wäinön äänimaailma kapeni,
värit, tuoksut, kosketus syveni.*

*Taiteen palo ihoon tarttui,
nuoreksi mieheks Wäinö varttui.
Vaik maailma ympärillä mureni,
usko valoon, uuteen päivään syveni.*

*Taiteen kieli, muoto laajeni,
ovet uudet aukeni...
herkkyys, syvyys,
tunteet täyttivät mielen.
Ne antoivat ihmissuhteille
uuden kielen.*

*Uusi maailma, uusi aika-
Jatkui veiston, maalausten taika.
Taiteen teko loi sydämeen valoa
se täytti laajasti värien taloa.*

*Työssä unohdan sen, kuurouden.
Kuulen sisältäni äänen
se kuiskii: kauneuden tähden
veistä, tee työtä
vaikka pitkin yötä.
Talttanani innostus
vasarana kiitollisuus
kun läheisiä rakastaa
niin isänmaakin kukoistaa.*

*Luova näkijä
Taitava tekijä
Taiteelle sykkivä sydän*

